

فصل نامه فرهنگی، آموزشی و ترویجی امین
ویژه اعضای هیئت امنای مساجد استان تهران
سال ششم | شماره ۸ | تابستان ۱۴۰۱

صاحب امتیاز و مدیر مسئول:

معاونت جذب و آموزش مرکز رسیدگی به امور مساجد

سر دبیر:

مهدی اخلاقی

دبیران:

اندیشه و مدیریت: مجتبی حاجیلو

پرونده ویژه: مرتضی عالمی

همکاران تحریریه:

محمدعلی متین وفا، مهدی رزاقی طالقانی،

حسین علی آبادی، محمدجواد کریمی

ویرایش:

جعفر مروجی

طراحی:

کارگاه نشر ری را

مدیر هنری: محسن صابری

نشانی: تهران، خیابان سعدی شمالی، کوچه صفامنش،
مجتمع فرهنگی آموزشی محراب، طبقه اول.

کدپستی: ۵۶۵۱۱۱۴۵۷

تلفن: ۰۲۱ ۶۶۳۴۶۹۴۱ داخلی: ۱۱۳

نمابر: ۰۲۱ ۶۶۳۴۷۹۳۴

تارنما: amoozesh.masjed.ir

۲ ■ یادداشت سردبیر

اندیشه

- ۴ ■ همدلی و همراهی راز رسیدن به مسجد تراز اسلامی
- ۱۰ ■ چگونه یک خانواده مسجدی داشته باشیم؟
- ۱۵ ■ ادب از که آموختی؟ از منافقان!
- ۱۸ ■ فرصتی در یک ازدحام
- ۲۳ ■ رونق خانه خدا، آبادانی دین و دنیا

مدیریت

- ۲۶ ■ آشنایی با مرکز رسیدگی به امور مساجد
- ۲۹ ■ از مردم برای خدا
- ۳۴ ■ همکاری پویا میان ائمه جماعات و هیئت امناء
- ۴۰ ■ یک اشتباه با یک نیت شاید خوب
- ۴۴ ■ برای جذب جوانان باید برنامه ریزی کرد

پرونده ویژه

پرونده ویژه

- ۴۸ ■ حرکت صبر
- ۵۲ ■ ریشه در مسجد، شاخه در آسمان انقلاب
- ۵۶ ■ چگونه با هزینه کم مسجد را آذین بندی کنیم؟
- ۵۹ ■ معرفی کتاب رحمت واسعه
- ۶۰ ■ نامردمان بی مروت
- ۶۴ ■ معرفی کتاب شماس شامی

هسته مقاومت

از پیامبر اکرم ﷺ مشخص است که نماز همه چیز دین و از مهم ترین بخش های دین است و در یک کلام اسلام بدون نماز هیچ است.

از طرف دیگر این ستون دین والاترین معارف اسلامی را در خود گنجانده است؛ از توحید و عبودیت محض خدای واحد و تسبیح و حمد او گرفته تا شکل زیبای قامت و رکوع و سجود. از اقرار به رحمت و اسعه خداوند گرفته تا تکرار به اقرار به عظمت معبود واحد. هم دنیا دارد هم آخرت. هم معاد دارد و هم نبوت. تمام این ها در نهایت می شود: «تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»^۱ می شود: «وَلَذِكْرُ اللَّهِ الْأَكْبَرِ»^۲. این ذکر خداوند و گوهری که اسلام در اختیار انسان ها قرار داد سبب شکل گیری مکانی با نام مسجد شد.

اما مسجدی که در اسلام تأسیس شد، با معابدی که در دیگر ادیان و آیین ها شکل گرفت، بسیار متفاوت است. اگرچه

هر ساختمانی، ستون بخش در مهم و یکی از قسمت های اصلی آن به شمار می رود. ستون محکم سقف را به خوبی از فشارها و آسیب ها و لرزش ها حفظ می کند؛ ولی چنانچه ستون سست باشد، سقف نیز به تبع آن از قوام کافی برخوردار نخواهد بود. زمانی که رسول اکرم ﷺ فرمود: «الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ»، دین را به مثابه سقف در نظر گرفتند که با تمام سنگینی خود بر ستون مقاومی همچون نماز استوار شده است؛ چنان که در روایتی دیگر می فرمایند: «مَثَلُ الصَّلَاةِ مَثَلُ عَمُودِ الْفُسْطَاطِ؛ إِذَا ثَبَتَ الْعَمُودُ نَفَعَتِ الْأُتُنَابُ وَالْأَوْتَادُ وَالْغِشَاءُ، وَإِذَا انْكَسَرَ الْعَمُودُ لَمْ يَنْفَعْ طُنْبُ وَلَا وَتْدٌ وَلَا غِشَاءٌ؛ مَثَلُ نَمَازٍ، مَثَلُ سِتُونِ خِيَمَةٍ اسْت. اگر ستون محکم باشد، طناب ها و میخ ها و چادر کارایی دارند. اما اگر ستون بشکند، نه طنابی به کار می آید و نه میخی و نه چادری». با این تشبیه

به شمار می‌روند. «مقاومت وقتی گفته می‌شود، فوراً ذهن می‌رود به مقاومت نظامی و امنیتی و امثال اینها. خوب بله، آن هم قطعاً مقاومت است، اما بالاتر از آن، مقاومت فرهنگی است. حصار فرهنگی، خاکریز فرهنگی در کشور اگر سست باشد، همه چیز از دست خواهد رفت».^۱

این فرمایش وظیفه سنگینی برای آحاد مسلمین و به‌ویژه کارگزاران امور مساجد ترسیم می‌کند. سنگری که باید باشد و مقاوم هم باشد تا به‌عنوان خط مقدم انقلاب اسلامی این نظام را به

دستان صاحب اصلی خود برساند ●

پی‌نوشت

۱. کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۶۶.

۲. سوره عنکبوت، آیه ۴۵.

۳. همان.

۴. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد

استان تهران ۱۳۹۵/۰۵/۳۱.

۵. همان.

محوریت در مسجد با نماز و عبادت است، ولی تمام فعالیت‌های فرهنگی، نظامی، اجتماعی، حکومتی و ... در مساجد بود. به عبارتی مسجد پایگاه‌های اسلام در سراسر جوامع اسلامی بود و هست. با این دیدگاه مسجد پایگاه تمام فعالیت‌های خیر و نیک است. از خودسازی و انسان‌سازی گرفته تا تعمیر دنیا و آخرت اهل مسجد و اهل محل. از شناخت دشمن گرفته تا زمینه‌سازی تمدن نوین اسلامی. با این رویکرد به مسجد، امام جماعت دیگر امام نماز نیست. به فرموده رهبر معظم انقلاب: «پیش‌نمازی مسجد تنها وظیفه امام جماعت نیست؛ پیش‌نمازی هم یکی از کارهاست. اقامه نماز، اقامه حق و عدل، اقامه دین، ابلاغ احکام دینی، وظیفه ما به‌عنوان پیش‌نماز و به‌عنوان امام جماعت است».^۲ بنا بر این نگاه، مساجد پایگاه انواع و اقسام فعالیت‌های اجتماعی هستند و درواقع هسته‌های مقاومت

اندیشه

همدلی و همراهی راز رسیدن به مسجد تراز اسلامی

در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام پرویزی

با شروع ماه محرم خیابان‌ها و کوچه‌ها رنگ حسینی می‌گیرد و هرکس سعی می‌کند به نوعی نشان دهد همنوا و هم‌آوا با اهل بیت (علیهم‌السلام) به پیشوازی عزای آل الله رفته است. قرن‌هاست که این فرهنگ عاشورایی نسل به نسل و از فرهنگی به فرهنگ دیگر منتقل می‌شود تا یاد سیدالشهدا (علیه‌السلام) در جان‌ها و قلب‌ها زنده بماند. در این میان مساجد قلب تپنده احیای مکتب حسینی بوده‌اند. در آستانه این ماه بزرگ به گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین پرویزی، معاون محترم جذب و آموزش مرکز رسیدگی به امور مساجد نشسته‌ایم تا از تجربیات و نظرهای ایشان بهره‌مند شویم.

میثم کریمانی

چگونه یک خانواده مسجدی داشته باشیم؟

صفحه ۱۰

مهدی رزاقی طالقانی

فرصتی در یک ازدحام

صفحه ۱۸

حسن علی‌آبادی

رونق خانه خدا، آبادانی دین و دنیا

صفحه ۲۳

از هیئت محله است که بعضاً شاید جای مناسبی نداشته باشند و مشکلات خاصی داشته باشند. می‌توانند با رعایت جمیع شرایط از آنها دعوت داشته باشند؛ هم باعث پروتق‌تر شدن مسجد و مخصوصاً حضور قشر جوان در مسجد می‌شوند و هم می‌توانند از ظرفیت مسجد استفاده شایسته‌تر و بهتری کنند.

همدلی و همراهی ائمه جماعات با
امنای محترم چگونه به شکل‌گیری

مسجد تراز کمک می‌کند؟

یکی از مهم‌ترین کارهایی که در مسجد

در آستانه ماه محرم قرار داریم،
حضرت عالی چه توصیه‌هایی به
امنای محترم مساجد دارید تا در ایام محرم و
صفر بهره بیشتری داشته باشند؟

مهم‌ترین بحثی که امروز باید امنای محترم به آن توجه داشته باشند، ایجاد وفاق و همدلی در مسجد است تا گروه‌ها و افراد مختلف مردم از قشرهای گوناگون که در محله حضور دارند، با احساس امنیت و آرامش بتوانند در برنامه‌های عزاداری مسجد شرکت کنند و حضور فعال داشته باشند. یکی از کارهای دیگری که مخصوصاً امنای محترم می‌توانند از طریق آن تأثیرگذار باشند، دعوت

باید صورت گیرد و نمود داشته باشد و مردم ببینند، همدلی و همراهی امام جماعت محترم و هیئت امنای بزرگوار است. هر قدر اتحاد، همراهی و همدلی داشته باشند، در جذب افراد تأثیرگذارتر خواهند بود. البته بدون شک اختلاف نظر و سلیقه وجود دارد، ولی امام جماعت با مدیریت خوب خود می تواند همدلی ایجاد کند. متأسفانه گاهی عزیزان محترم ما نه مدیریت می کنند و نه می توانند ورود پیدا کنند. این مشکلات باید حل شود. لذا برای رسیدن به مسجد تراز اولین و شاید مهم ترین نکته، همدلی و همراهی و یکرنگی امام جماعت محترم با امنا و فعالان مسجد است. اگر همین نکته رعایت شود، پشت سرش اتفاقات مبارکی می افتد.

در ایام ماه محرم قشرهای مختلف با سلیق و سطح دانش متفاوت، برای عزاداری سیدالشهدا (علیه السلام) وارد مسجد می شوند. ما چه وظیفه ای به عنوان امام جماعت یا امنا داریم؟ اول اینکه حضور این عزیزان را در مسجد تثبیت کنیم تا مشتری های پروپاقرص مسجد شوند. دوم اینکه از ظرفیت های علمی و تجربی شان استفاده کنیم.

اگر امنا و امام جماعت مسجد همدل و همراه باشند، و ضمناً خدمت به ائمه محترم جماعات توسط مدیر محترم ناحیه صورت گیرد، شاهد مسجد تراز اسلامی خواهیم بود.

توصیه شما به ائمه محترم جماعات

چیست؟

نکته مهمی که ائمه محترم جماعات باید به آن عنایت داشته باشند، سخنرانی در مسجد است. اگر در چند روزی که در مسجد برنامه است، امام جماعت بناست خودش سخنران باشد، حتماً باید سخنرانی پرمحتوا و با مطالعه قبلی انجام شود. بعضی وقت ها گلایه می شود که امام جماعت که امسال سخنرانی کرد، سال قبل هم همین مطالب را می گفت! سه سال است با یک دفترچه می آید و آن را باز می کند و برای مردم می خواند! این خیلی بد است. لذا مناسب است که ائمه محترم با حضور قوی از جهت علمی، وارد بحث شوند تا بتوانند روشنگری داشته باشند؛ هم نسبت به مطالبات حضرت آقا (حفظه الله)، هم نسبت به مباحث مختلف جامعه. امام جماعت می تواند با سخنرانی خوب خود این کار را انجام دهد.

مشکلی که گاهی در ایام محرم

به چشم می خورد، پراکندگی اجتماعات و مراسم محرم است. آیا مناسب تر نیست مسجد محور این امر باشد یا اینکه اساساً این مسئله را نباید به صورت مشکل دید؟

به نظر بنده این بحث نه اینکه برای محله و مسجد چالش نیست، بلکه اتفاقاً وجه

مثبتی است. اول اینکه ما دنبال این هستیم
که کوچه به کوچه و خانه به خانه پرچم
عزاداری سیدالشهدا (علیه السلام)
مخصوصاً در ماه محرم برافراشته
شود. نباید اعتراض کنیم
که چرا فلان جا هیئت
عزاداری دارند؟
امام جماعت و امنا
به هیئت علاقه دارند و
آنها می توانند تحت ضوابطی
در مسجد حضور داشته باشند و
ساعت ها عزاداری کنند و بروند.
منتها اینها چه زمانی اتفاق
می افتد؟ وقتی که به عزاداری
و هیئات مختلف به عنوان یک
چالش نگاه نکنیم. وقتی ما همراه
آنها شویم، آنها هم با ما همراه
می شوند. چه بسا طی پروسه ای
چندین ساله بتوانیم این کار
را به صورتی انجام دهیم که
روحانیت معظم هم حضور
داشته باشند و ما به عنوان
یک مشکل به این بحث نگاه
نکنیم.

استفاده کنیم تا پرچم امام حسین (علیه السلام) بالا باشد که الحمدلله این پرچم بالا هست. می‌توانیم با برنامه‌ریزی خوب، عزیزانی را به مسجد دعوت کنیم که باعث علاقه‌مندی مخاطب شود.

در مراسم محرم معمولاً مردم به دنبال مداح هستند و اهمیت سخنرانی کمتر می‌شود. اما چگونه می‌توانند در این بخش مؤثر باشند؟

چطور می‌توان در محرم برنامه‌ای تنظیم کرد که شور و شوق حضور در مراسم در تمام سال ادامه داشته باشد؟ نوع نگاه ما در چینش برنامه ماه محرم می‌تواند بر کل سال اثرگذار باشد، به شرطی که به صورت مقطعی به برنامه‌ها نگاه نکنیم. خواهشیم این است از ائمه محترم جماعات و امنای محترم که دلسوز هستند، در کنار همدیگر برنامه‌ریزی داشته باشند. سخنران اگر قابل است، در کل سال از او

سخنرانی، باعث تشویق قشر نوجوان و جوان می‌شود.

نکته بعدی چینش برنامه‌هاست. قاری قرآن قرآنش را تلاوت می‌کند، سخنران بالای منبر می‌رود و مردم کم‌کم می‌آیند و حضور پیدا می‌کنند و وقتی مجلس آماده شد، تحویل عزیز مداحمان داده می‌شود. شاید این صورت کار درست نباشد. چه بسا جابجایی این برنامه‌ها مؤثر باشد؛ یعنی اول مداح، مداحی و عزاداری کند، بعد سخنران سخنرانی کند.

اگر نکته‌ای باقی مانده، بفرمایید.

امنای محترم، امامان جماعت و کسانی که در مسجد خدمت می‌کنند، مردم عزیز و شریف، همه دقت کنیم که قبل از هر چیز قصد قربت داشته باشیم و خالصاً لوجه الله قدم برداریم. نه اینکه به خاطر دیده شدن کار و خرج کنیم. دیده شدن آفت زندگی و علم و تقوای ما می‌شود. نکته بعدی که مجدداً تأکید می‌کنم اینکه همدلی و همراهی بین امنا و عزیزانمان در مسجد اتفاق بیفتد؛ چراکه این همدلی و همراهی ثمرات زیادی دارد. آخرین نکته، استفاده از ظرفیت‌های مختلف اقشار مردم است که مخصوصاً در ماه محرم در مسجد حضور پیدا می‌کنند. با مدیریت امام جماعت محترم و کمک امنای عزیز می‌توانیم از ظرفیت‌های مختلف مسجد به نحو احسن و شایسته استفاده کنیم.

یکی از مباحث بسیار مهم که ائمه محترم جماعات، امنای دلسوز و انقلابی باید به آن توجه داشته باشند، استفاده از مباحث در راستای جهاد تبیین است؛ مخصوصاً در ماه محرم که گُل کار است. اگر مخاطب ما که وارد مسجد می‌شود با یک سخنران خوب، حرفه‌ای، خوش بیان و خوش کلام روبه‌رو شود که هم مطالب را خوب بیان می‌کند و هم مخاطب را مستغنی می‌کند، این می‌تواند خیلی تأثیرگذار باشد. البته این کار، کار امام جماعت است که با سخنران، موضوع سخنرانی را بررسی کند. باید هدفمندی خوبی در رابطه با مباحث جهاد تبیین داشته باشیم. لذا چه خود امام جماعت سخنران باشد و چه سخنران مدعو داشته باشند، باید به صورتی باشد که هم استفاده کنند و هم آگاهی بخشی داشته باشد.

به نظر می‌آید اینجا چند وظیفه به عهده امنای محترم می‌آید. اول اینکه کمک‌کار امام جماعت باشند در انتخاب سخنران قوی که محتوای خوبی ارائه دهد و بیان خوب و شیرین و جذابی داشته باشد. نکته دوم اینکه خود امنای محترم هم حضور داشته باشند و دیگران را هم به حضور در سخنرانی تشویق کنند. جوان‌ها، نوجوان‌ها، اقشار مختلف مردم در برنامه سخنرانی حضور داشته باشند که جذابیت کار با حضور عزیزان، حتماً بالاتر می‌رود و خودش پیام بسیار زیبایی دارد. حضور افراد فرهیخته از امنای مسجد در

چگونه یک خانواده مسجدی داشته باشیم؟

میثم کریمانی

خانواده می‌تواند برای فرزندان و اهالی خود در نظر بگیرد، مسجد می‌تواند نقشی پررنگ و به‌شدت مؤثر ایفا نماید. بنابراین اگر تربیت دینی و اسلامی برایمان اهمیت دارد، تلاش در جهت ایجاد خانواده مسجدی که ارتباط با مسجد و حضور مستمر و پررنگ در مسجد برایش در صدر دغدغه‌های تربیتی است، راهبردی بسیار مهم و اساسی است.

نوشتار حاضر در پاسخ به این پرسش که چگونه می‌توانیم خانواده‌ای مسجدی داشته باشیم؟ سعی می‌کند جنبه‌های مختلفی از این پرسش را روشن سازد و پاسخ گوید تا شاید بتواند در عرصه‌های مختلف مدیریت مسجد و تربیت خانواده مورد استفاده قرار گیرد.

در این نوشتار سعی می‌کنیم اصول مقبول

این مسئله در تجربه‌ای به طول تاریخ اسلام ثابت شده که نقش تربیتی مسجد در میان تمام عناصر تربیتی در ایجاد فضای تربیت دینی نقشی به‌شدت ویژه و تأثیرگذار است. مسجد از آنجا که محل اجتماع مداوم و مستمر مؤمنان به‌همراه ترویج معارف دینی و اخلاق اسلامی است و با توجه به اینکه عبادت خدا به‌صورت مستمر و جمعی در مساجد انجام می‌شود، حالی معنوی و پایدار در مخاطبان مسجد ایجاد می‌کند؛ حالی که اولاً به لحاظ روان‌شناختی موجب پایداری و استحکام اعتقادات در ذهن می‌شود و ثانیاً رفتارهای دینی همچون پابندی به مناسک و اخلاق مستند به دین را آموزش داده و در رفتار مخاطبان مستحکم می‌سازد. به همین جهت در میان تمام ابزارهای تربیتی که یک

”

نقش تربیتی

مسجد در میان

تمام عناصر تربیتی

در ایجاد فضای

تربیت دینی نقشی

به‌شدت ویژه و

تأثیرگذار است

“
در میان تمام
ابزارهای تربیتی
که یک خانواده
می تواند برای
فرزندان و اهالی
خود در نظر بگیرد،
مسجد می تواند
نقشی پررنگ و
به شدت مؤثر ایفا
نماید

است. با نگاهی به روایات مربوط به مسجد و حضور در مسجد، به شکلی قوی این مسئله را درمی یابیم که خداوند در جهت ایجاد انگیزه ایمانی و باور قلبی برای مؤمنان چگونه ثواب رفتن به مسجد و آثار بسیار مهم آن را برای مؤمنان ترسیم می نماید؛ به طوری که مؤمن پس از شنیدن این روایات اشتیاق وافر برای رفتن به مسجد پیدا می کند.

برای نمونه در روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است: «مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ أَنْ يُبُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبَى لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي أَلَّا يَنْ عَلَى الْمَزُورِ كَرَامَةُ الرَّائِرِ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ أَلَّا يَنْشُرَ الْمَسَاءُ عَيْنَ فِي الظُّلُمَاتِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ السَّاطِعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ در تورات نوشته شده است که خانه های من در زمین مساجد هستند. خوشا به حال بنده ای

و روشنی معرفی نماییم تا به کمک آنها بتوانیم به راهکارهایی برسیم که به ما در تربیت خانواده مسجدی کمک کند.

اصل اول: ایجاد گرایش ایمانی و قلبی

واضح است که حضور در مسجد خود جنبه ای عبادی دارد و در پیوندی ناگسستنی با گزاره های ایمانی و اعتقادی است. چه اگر جنبه باورهای قلبی و ایمانی در قبال مسجد و کارکرد دینی و ایمانی آن در افراد سست باشد، روشن است که گرایش در فرد برای حضور مستمر و مداوم در مسجد ایجاد نخواهد شد. لذا قوی ترین و ریشه ای ترین عنصر در ایجاد گرایش به حضور در مسجد بذرافکنی گزاره های ایمانی و باور به دخیل بودن مسجد در امر سعادت اخروی و ایجاد حیات طیبه

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

ایجاد گرایش معنوی
و ایمانی بخش
مهمی از ایجاد
گرایش به مسجد
است که باید مورد
توجه قرار گیرد.
بدون ایجاد این
زمینه‌ها شاید دیگر
راهبردها در ایجاد
رونق مسجد چندان
پاسخ درخوری
ندهد

که در خانه، خود را مطهر و پاک سازد (وضو بگیرد) و سپس مرا در خانه‌ام زیارت نماید. بدانید که واجب است بر زیارت‌شده که زائر خود را تکریم و احترام نماید. در روایت دیگری فرمودند که بشارت ده بر کسی که در تاریکی شب به مسجد می‌رود که در روز قیامت منور به نور حاضر خواهد شد».

در این روایت خداوند متعال اهل مسجد را زائران خود معرفی و مسجد را محل زیارت و ملاقات معرفی می‌نماید. چه انگیزه ایمانی و معنوی‌ای برای اهل ایمان قوی‌تر از اینکه خود را زائر خالق این عالم بدانند؟

در برخی روایات به فایده‌های عملی و تربیتی که به اهل مسجد می‌رسد اشاره شده و از این طریق انگیزه‌های عملی را نیز به آن اضافه می‌نماید تا کسانی که انگیزه‌های سودانگارانه در زندگی می‌تواند برای آنها گرایش به مسجد ایجاد کند نیز از این قافله عقب نمانند. برای مثال از امام علی (علیه السلام) روایت شده که فرمودند: «مَنْ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسَاجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الثَّمَانِ أَخَا مُسْتَفَاداً فِي اللَّهِ أَوْ عِلْماً مُسْتَظَرّاً أَوْ آيَةً مُحْكَمَةً أَوْ رَحْمَةً مُنْتَظَرَةً أَوْ كَلِمَةً تَرْدَعُهُ عَنْ رَدَى أَوْ يَسْمَعُ كَلِمَةً تَذُلُّهُ عَلَى هُدًى أَوْ يَمُرُّكَ ذَنْباً خَشِيَةً أَوْ حَيَاءً؟ کسی که به مسجد رفت و آمد کند، یکی از این هشت خیر حتماً به او خواهد رسید: یا برادری که برای او در راه خدا مفید باشد خواهد یافت یا علم جدیدی خواهد آموخت یا معرفتی اعتقادی فرا خواهد گرفت یا رحمتی که مورد انتظار است به او خواهد رسید یا

چیزی خواهد آموخت که وی را از سقوط و هلاکت نجات دهد یا سخنی خواهد شنید که او را به راه هدایت راهنمایی کند یا گناهی را به خاطر ترس از خدا یا حیا ترک خواهد کرد». همان‌طور که واضح است در دو روایت فوق خداوند متعال از زبان بزرگان به دو دسته از انگیزه‌هایی که می‌تواند افراد را مشتاق به مسجد کند، اشاره نموده که اول انگیزه‌های معنوی و مبتنی بر محبت الهی، و دوم انگیزه‌های منفعت‌گرایانه و عملی در زندگی روزمره است.

از این روایات انگیزه‌بخش می‌توان استفاده کرد که ایجاد گرایش معنوی و ایمانی بخش مهمی از ایجاد گرایش به مسجد است که باید مورد توجه قرار گیرد. بدون ایجاد این زمینه‌ها شاید دیگر راهبردها در ایجاد رونق مسجد چندان پاسخ درخوری ندهد. لذا در ابتدا و پیش از همه راهکارها ایجاد انگیزه‌های ایمانی بر همه راهکارهای دیگر تقدم دارد.

یکی از مهم‌ترین و ارزشمندترین نمونه‌ها و مصادیق ایجاد چنین فضای معنوی و گرایش ایمانی و قلبی به مسجد را می‌توان در سیره معنوی مرحوم آیت‌الله میرزا عبدالکریم حق‌شناس، امام جماعت مسجد امین الدوله مشاهده کرد. ایشان با ایجاد فضای محبتی و دلکش معنوی افراد مختلفی را جذب مسجد نمود و شاگردانی اهل معنویت تربیت کرد که برخی از آنها را می‌توان از اولیای الهی دانست. از شاگردان بی‌نظیر مرحوم حق‌شناس می‌توان از شهیدی بزرگوار نام برد که به حق

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

شاید در میان
راهکارهای جذب
به مسجد هیچ چیز
مانند خوش خلقی
اهالی مسجد در
ایجاد گرایش و
جذابیت مفید و
کارساز نباشد

معمول ایجاد فضاهای تشویقی حالت خوشی برای فرد ایجاد می‌کند. این مسئله می‌تواند توسط والدین در خانواده برای ایجاد حس خوب و حالت خوش نسبت به مسجد مورد استفاده قرار گیرد.

۲ کارگزاران مسجد: ازجمله راهکارهای این بخش استفاده کارگزاران مسجد از زیبایی‌های هنری است که با فضای مسجدی تطابق دارد و می‌تواند فضای ملایم طبع بشری ایجاد نماید.

خوش خلق بودن اهالی مسجد، به‌ویژه خادمان و امنای مسجد می‌تواند گرایش افراد به مسجد را زیاد کند؛ چه‌اینکه بسیار دیده شده که افرادی با کج خلقی اهالی مسجد از مسجد فراری شده و حتی از آن نفرت پیدا کرده‌اند.

ایجاد فضایی آزاد و جذاب برای کودکان می‌تواند در ایجاد گرایش آنان به مسجد کمک شایانی کند؛ به‌طوری‌که در نوجوانی و جوانی نیز این گرایش ادامه پیدا کند.

در خاطرات شهید احمدعلی نیری که ذکر آن در بالا آمد، این مسئله آمده است که در مسجد شاگردانی داشت که خیلی اهل شیطنیت و بازیگوشی بودند، اما شهید نیری نسبت به شیطنیت آنها به‌هیچ‌وجه اهل کج خلقی و دعوا و سخن درشت نبود و با ملایمت و خوشرویی برخی تذکرات لازم را می‌داد که موجبات فرار بچه‌ها از مسجد فراهم نشود.

شاید در میان راهکارهای جذب به

ولی‌ای از اولیای الهی بود؛ شهید احمدعلی نیری که در نوزده سالگی به شهادت رسید؛ اما قبل از آن به مراتبی از عرفان دست یافت و در معنویت پیشرفت‌های بی‌نظیری داشت. قطعاً می‌توان وی را محصول مسجدی دانست که محل ترویج معنویت و عشق و محبت الهی بود.

بدون شک اگر امام جماعت یا امنا و خادمان مسجد بتوانند چنین فضایی را در مسجد ایجاد کنند، جذابیت‌های معنوی به‌طور قطع اثر خود را خواهد گذاشت. هر امام جماعتی باید یکی از وظایف خود را ترویج چنین فضای معنوی‌ای بداند.

اصل دوم: ایجاد گرایش و جذابیت‌های ظاهری

ازجمله اصول مهم ایجاد گرایش در انسان استفاده از اصولی است که طبع انسانی به آن گرایش دارد؛ همچون استفاده بجا از زیبایی‌های ظاهری، ایجاد فضای آرام روانی، استفاده از رایحه‌های خوش که حالتی ملایم طبع انسان ایجاد می‌کند یا استفاده از تشویق‌هایی که می‌تواند حالت روانی خوشی در رابطه با مسجد برای افراد ایجاد کند. استفاده از راهکارهای ذیل که مربوط به اصول گرایش ظاهری است، می‌تواند در شرح وظایف دوگروه قرار گیرد:

۱ والدین در خانواده: والدین می‌توانند برای اهل خانواده خود در رابطه با مسجد فضایی خوش ایجاد نمایند. به‌طور

مسجد هیچ چیز مانند
خوش خلقی اهالی مسجد
در ایجاد گرایش و جذابیت
مفید و کارساز نباشد.

پی نوشت

۱. شیخ صدوق، ثواب

الأعمال و عقاب الأعمال.

ج ۱، ص ۲۶.

۲. همو، من لایحضره

الفقیه، ج ۱، ص ۳۳۷.

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

ادب از که آموختی؟ از منافقان!

هادی عجمی

می‌توان از منافقان هم درس ادب آموخت؛
آنچه را انجام می‌دهند ترک کنیم!

پرده اول: اجتماعی منافقانه

قرآن جمع منافقان را این‌گونه ترسیم می‌کند:
اگر برای کاری ایمانی، دعوت به همکاری
می‌شوند، دور می‌شوند: «رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ
يُضْطَوْنَ عَنْكَ صُدُودًا».

همیشه به دنبال فریب هستند؛ اما
حواسشان نیست که خدا آنها را فریب داده
است: «إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ
خَادِعُهُمْ»^۱.

به‌جای اینکه امر به خوبی کنند، به
بدی‌ها دستور می‌دهند. از کارهای خوب
نه‌تنها حمایت نمی‌کنند، بلکه از آن نهی هم
می‌کنند: «الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ

شما به رفتار خودتان در هیئت‌امنا
چه نمره‌ای می‌دهید؟ به جمع
مؤمنانه خود در هیئت‌امنای
مسجد، چه نمره‌ای می‌دهید؟
برای نمره دادن به هر کاری، دو
چیز را باید بدانیم: درست انجام دادن آن کار
چگونه است؟ اشتباه انجام دادن آن به چه
شکلی است؟

در جامعه اسلامی، دو مدل تجمع را قرآن
ترسیم کرده است: جمع مؤمنانه و جمع
منافقانه. برای اینکه بدانیم جمع مؤمنانه
چگونه باید باشد، لازم است شاخصه‌های
جمع مؤمنانه را بدانیم و خود و جمع
خود را به سمت آن نزدیک کنیم. از طرفی،
شاخصه‌های جمع منافقانه را بدانیم و خود
و جمع خود را از آن پرتگاه دور کنیم. پس

بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ».^۲
دستی به انفاق و بخشش ندارند؛ چون خدا را فراموش کرده‌اند: «وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ».^۳

قدرت و حکمت مؤمنان را که می‌بینند، به جای اینکه بفهمند علتش توکل مؤمنان به خداوند است، می‌گویند مؤمنان، مغرور هستند: «إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّهُ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ».^۴

تا مشکلی پیش می‌آید، غر می‌زنند که پس وعده خدا چه شد؟: «وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا».^۵

از دل، کارهای خوب را که قبول ندارند؛ اما هنگامی که به مؤمنان می‌رسند، قسم دروغ می‌خورند که ما با شما هستیم: «إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ».^۶

این قسم دروغ را سپر قرار می‌دهند تا شناخته نشوند و بهتر بتوانند مانع کاری خوب شوند: «اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ».^۷

اما در دل آیات خداوند و کارهای مؤمنانه را مسخره می‌کنند: «وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا».^۸

پرده دوم: اجتماع مؤمنانه

مؤمنان به هر آنچه سخن خداوند باشد،

ایمان دارند و فقط دنبال اطاعت از سخن خدایی هستند: «أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ».^۹
مؤمنان از حرف‌های ایمانی لذت می‌برند و هر سخن درستی را می‌پذیرند: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا».^{۱۰}

وقتی مشکلی در راه خیر به وجود می‌آید، نه تنها ناامید نمی‌شوند که می‌گویند این همان وعده خداوند است؛ (زیرا می‌دانند در حال امتحان در راه خیر هستند)؛ در نتیجه در مشکلات حتی ایمان و تسلیمشان بیشتر می‌شود: «وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا».^{۱۱}

در راه خیر، شک و تردیدی ندارند؛ بلکه در راه خداوند از مال و حتی جان خود مایه می‌گذارند: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ».^{۱۲}
دنبال کارهای بیهوده و ظاهرسازی نیستند: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ».^{۱۳}

اگر با کارهای بیهوده و ظاهرسازی برخورد کنند، بزرگوارانه از آن می‌گذرند: «إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا».^{۱۴}

اگر کاری یا چیزی به آنها سپرده شود، امانت‌دار هستند: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ».^{۱۵}

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

هیچ‌گاه، شهادت باطل نمی‌دهند: «وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ»^{۱۶}

قاضی دیگران نشویم!

آنچه را قرآن گفته است، برای نمره دادن به دیگران نیست! قرار نیست این عناوین را دستمان بگیریم و در زندگی و رفتار دیگران دقت کنید که بفهمیم مؤمن هستند یا منافق! قرآن به صراحت دستور می‌دهد که بدگمانی، تجسس و غیبت ممنوع: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بََعْضُكُمُ الْبَعْضَ»^{۱۷}

این دو تصویر که خداوند از دو مدل اجتماع مؤمنانه و منافقانه ترسیم می‌کند، برای این است که مؤمنان در رفتار خود دقت کنند تا ذره‌ای به مرزهای نفاق نزدیک نشوند؛ زیرا نفاق چنان مخفی است که ممکن است خود فرد حتی نداند که رفتاری منافقانه داشته است!

در هیئت‌امنا چه کنیم؟

هیئت‌امنای مسجد، هیئتی مؤمنانه برای حرکتی ایمانی است. این جمع باید کمک‌کننده یکدیگر باشد تا هرچه بیشتر به نشانه‌های جمعی مؤمنانه نزدیک‌تر شود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى»^{۱۸}

از طرفی اگر اشتباهی از یکدیگر مشاهده کردند و دیگران را در راه اشتباه و سخن باطل یافتند، باید توجه داشته باشند که در جمع مؤمنانه هستند؛ نه جنگ حق و باطل! همه

ما درصدی از خوبی‌ها را داریم و از برخی نشانه‌های ایمانی دور هستیم؛ درنتیجه اگر حرکتی غیرمؤمنانه در هیئت‌امنا دیدیم، باید با گذشت و مدارا از آن گذر کنیم و بدانیم که حتی اگر پیامبر هم باشیم، غیب هم بدانیم، معجزه هم داشته باشیم؛ اما اگر با یکدیگر نرم نباشیم، نه تنها اطراف ما خالی می‌شود: «فِيمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لَئِنْ لَّهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ»^{۱۹} بلکه در مشاجره، باد و ایست ما هم خالی می‌شود: «لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»^{۲۰}

نتیجه اینکه در برخورد با رفتار خود دقت کنیم و شاغل بیندازیم که ذره‌ای به سمت صفات جمع منافقانه پیش نرویم! اما در مورد دیگران، ذره‌ای مدارا را فراموش نکنیم! ولی تا جایی که می‌توانیم یکدیگر را در راه رسیدن به قله و مراتب بالای جمع مؤمنانه کمک کنیم ●

پی‌نوشت

۱. سوره نساء، آیه ۶۱. ۲. همان، آیه ۱۴۲.
۳. سوره توبه، آیه ۶۷. ۴. همان، آیه ۶۷.
۵. سوره انفال، آیه ۴۹. ۶. سوره احزاب، آیه ۱۲.
۷. سوره منافقون، آیه ۱. ۸. سوره منافقون، آیه ۲.
۹. سوره نساء، آیه ۱۴۰. ۱۰. سوره بقره، آیه ۲۸۵.
۱۱. سوره انفال، آیه ۲. ۱۲. سوره احزاب، آیه ۲۲.
۱۳. سوره حجرات، آیه ۱۵. ۱۴. سوره مؤمنون، آیه ۳.
۱۵. سوره فرقان، آیه ۷۲. ۱۶. سوره مؤمنون، آیه ۸.
۱۷. سوره فرقان، آیه ۷۲. ۱۸. سوره حجرات، آیه ۱۲.
۱۹. سوره مائده، آیه ۲. ۲۰. سوره آل عمران، آیه ۱۵۹.
۲۱. سوره انفال، آیه ۴۶.

فرصتی در یک ازدحام

درباره شکل‌گیری مساجد در جوامع غیراسلامی و نقش آن در هدایت مردم

مهدی رزاقی طالقانی

مقدمه‌ای بر وجود مسجد در جوامع

غیراسلامی

نام مسجد در جوامع غیراسلامی امروز از دو منظر سرخط رسانه‌ها قرار می‌گیرد. یکی از حیث گسترش ساخت مساجد در این جوامع و دیگری از حیث حملات گاه‌وبیگاه گروه‌های افراطی به این مساجد که خود مولود مسائل گوناگونی است که می‌توان به آنها به‌صورت جزئی و کلان پرداخت.

به‌هرصورت و از هر منظری مسجد در جوامع اسلامی یک مسئله است و نیازمند پایش دقیقی که نشان دهد چه کارکردی دارد و چرا برای جوامع غیراسلامی یک فرصت و برای دولت‌ها و کارتل‌ها و بنیادگرایان از منظر امنیتی و دینی و سیاسی به یک مسئله تبدیل شده است. بنابراین پربراه نخواهد بود اگر

بیان شود که با رویکرد مسئله‌محور مسیر گذشته به‌سهولت قابل‌رصد و ارزیابی، و مسیر آینده روشن و سازنده خواهد شد.

نام مسجد در جوامع غیراسلامی باید به سال‌های فتوحات اسلامی بازگردد که شهرهای تسخیرشده توسط مسلمانان دارای مسجد می‌شدند و ساخت بنای مسجد درواقع برافراشتن پرچم فتح نیروهای مسلمان بود. درباره کارکرد چنین مساجدی باید تحقیقات مستقلی صورت پذیرد، اما آنچه امروز به‌وضوح از کارکرد این ابنیه قابل‌تشخیص است، این است که مسجد زیربنای اقدامات آتی اسلام در حوزه‌های تبلیغ دین و فرهنگ و تربیت اسلامی و همچنین مکانی برای دیوان‌سالاری دینی و رفع‌و‌رجوع امور اقتصادی و حمایتی و

مسجد، جوامع غیراسلامی و فرصت هدایت

امروزه اما مسجد در جوامع غیراسلامی به‌وفور در حال افزایش است. مسلمانانی که در این جوامع زندگی می‌کنند در طول یک قرن گذشته با اهرم افزایش جمعیت و بهره‌گیری از ظرفیت‌های قانونی و البته مقابله با تصویر هراس‌انگیز از اسلام توانسته‌اند هزاران مسجد را از آفریقای مرکزی تا آمریکای شمالی و جنوبی احداث کنند و دریچه‌ای نو به روی بشریت محتاج معنا باز کنند.

آمارها نشان می‌دهد که تعداد مساجد و مراکز فرهنگی در اروپا گسترش چشمگیری داشته است. شبکه خبری العین در سال ۲۰۱۷ میلادی تعداد مساجد در اروپا را ۱۳۱۸۱ اعلام کرد که در این مساجد نماز جمعه و روزانه

سازماندهی دولت اسلامی به‌شمار می‌رفت. از این منظر به‌روشنی نام قدیمی‌ترین مسجد بناشده در جوامع غیراسلامی روشن نیست. در ایران مسجد جامع فهرج یا مسجد امام حسن (علیه‌السلام) را قدیمی‌ترین مسجد می‌دانند که در نیمه اول قرن یکم هجری بنا شده است. در آفریقا مسجد عتیق در لیبی به‌عنوان قدیمی‌ترین مسجد شناخته می‌شود. مسجد جامع قرطبه یا مَرکیّتا، واقع در اندلس یا اسپانیای امروزی را قدیمی‌ترین مسجد در اروپا می‌دانند که ساخت آن تقریباً دو قرن و نیم به‌طول انجامید که درنهایت در سال ۷۸۶ میلادی توسط عبدالرحمن اول ساخته شد و بعد از تصرف مجدد شهر کوردوبا توسط اسپانیایی‌ها به کلیسا تبدیل شد.

اقامه می‌گردد.^۱

این در حالی است که در چند دهه اخیر مسلمانان اروپا تحت فشارها و تنگناهای شدیدی هستند که احداث مسجد را با دشواری‌های زیادی مواجه کرده است. اما عملکرد ذاتی مساجد موجبات روند روبه رشد احداث و گرایش به این مکان مقدس را ایجاد کرده است.

مؤلفه‌های اصل و ذاتی مسجد در اروپا طی این سال‌ها بسیاری از برنامه‌ریزی‌های هراس‌انگیز از اسلام را تحت تأثیر قرار داده که شناخت آنها درواقع شناخت کارکردهای مسجد برای پیشبرد اهداف عالیه اسلام در میان بشریت است.

مسجد و آرامش

بیشترین تلاش گروه‌های افراطی ضداسلامی در تروریسم‌خیز نشان دادن مسجد در جوامع غیراسلامی بوده است. آنها با تحریک احساسات اسلامی نمازگزاران از طریق حمله به مسجد و آتش زدن قرآن‌ها سعی در ایجاد واکنش عصبی و خشونت‌بار از پایگاه مسجد بر ضد شهروندان آن جوامع داشتند که در چندین مرحله موفق به این کار شدند، اما با عقلانیت دینی که علمای دینی در مساجد ترویج کردند، به مرور از این واکنش‌ها کاسته شد و از آن سو مشقت گروه‌های افراطی را برای اهالی مسجد باز کرد. وقتی مسجد خانه آرامش و عبادت و آموزش شد، گرایش به آن در جوامعی که

امنیت تعریف نسبی دارد، بیشتر شد و تحت این آرامش ذاتی موج نو اسلام‌آوری در جوامع غیراسلامی آغاز شد.

مسجد و وحدت

در سطور پیش بیان شد که مسجد در جوامع تازه‌مسلمان‌شده مرکز اداره امور مسلمین بود و با کمی انعطاف، امروزه در جوامع غیراسلامی، مرکز و نماد وحدت مسلمانان است و بسیاری از تصمیمات عمده و جزئی حقوق مسلمانان در آن کشورها و حل مشکلات آنها به دست یکدیگر در مساجد صورت می‌پذیرد. هرچه میزان کیفیت زندگی مسلمانان در جوامع غیراسلامی از طریق همین کارکردهای هم‌افزایانه در مسجد بالاتر می‌رود، جلوه سبک زندگی اسلامی تجلی بیشتری خواهد داشت و در پرتو این تجلی می‌توان گرایش وجدان‌ها و فطرت‌های پاک به اسلام را شاهد بود.

مسجد و شوکت

این خاصیت مسجد و عبادات جمعی است که برای مسلمانان شوکت و اعتبار به‌ثمر می‌آورد. نظم مثال‌زدنی و فرم زیبای نمازهای جماعت چیزی نیست که از چشم مردمان رهاشده در جوامع پیشرفته و غیرپیشرفته دور بماند. مسجد نماد شوکت مسلمانان است و این شوکت، هم قدرت جذب دارد، هم خاصیت دفاعی. یعنی اجازه تعرض به جامعه مسلمانان را نخواهد داد و این در کنار

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

ازدواج، رفع مسائل روزمره زندگی، حل تنگناهای مالی و... بخشی از آن چیزی است که مسلمانان جوامع غیراسلامی در ارتباط با مسجد قادر به حل آنها خواهند شد و این از برکات مسجد است.

مسجد و جذب غیرمسلمانان

مسجد به علت دارا بودن ذات منطقی و علمی خود که از دیرباز همراه با مدارس بوده و درواقع مسجد مدرسه بخشی از منطق دینی مسلمانان بوده، قادر است اذهان روشن جویای حقیقت را در دل جوامع غیراسلامی به خود جذب کند و از تعالیم دین مبین اسلام سیراب سازد. امروز علی‌رغم ازدحام جهانی که دائرمدار رسانه می‌چرخد، انسان‌های جویای حقیقت بسیاری به اسلام گرایش یافته‌اند و نقش مساجد جوامع غیراسلامی در این میان به شدت پررنگ است.

مسجد و توسعه گفت‌وگوی مسلمانان با غیرمسلمانان

بنیاد تحقیقات آلمان در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶، از پروژه‌ای تحقیقاتی با عنوان «درگیری بر سر نمادهای اسلامی: مساجد و مؤذن‌ها در شهرهای آلمان» حمایت کرد. این پروژه تحقیقاتی در مؤسسه پژوهشی دیگری‌های میان‌منطقه‌ای و خشونت در دانشگاه بیل‌فلد انجام شد و نتایجش در سال ۲۰۰۶ در کتاب «مناره: درگیری‌های فرهنگی - سیاسی بر سر نمادهای اسلامی»

ایجاد عظمت، می‌تواند مزیت نسبی خوبی برای مسلمانان و تازه‌مسلمانان در جامع غیراسلامی ایجاد کند.

مسجد و پیشگیری از بنیادگرایی و تروریسم مذهبی

مسلمان جدامانده از مسجد مثل تن جدامانده از سراسر است که اگر قادر به حرکت هم باشد، قادر به جهت‌گیری صحیح و اندیشه نیست. مساجد عموماً منبع تعالیم دینی اصیل اسلامی هستند و ارتباط با آنها زندگی مسلمان ساکن جامعه غیراسلامی را به تعادل می‌کشاند. عدم ارتباط با مسجد می‌تواند برای مسلمان تحت فشار ساکن در جوامع غیراسلامی، آثاری چون ایجاد تنش‌های روانی، ازخودبیگانگی و سرگشتگی را به همراه بیاورد که از دل چنین وضعیتی گرایش به گروه‌های تروریستی و بنیادگرایی ایجاد خواهد شد و دستگاه جذب این گروهک‌ها دام خود را بر راه چنین افرادی پهن می‌کنند و انتهای چنین مسیری داعش است که هزاران هزار جذب از دل جامعه مسلمانان اروپا داشت.

مسجد و همگرایی دینی

مسجد، از نخستین آن در مدینه تا مساجد امروزی، محل حل مسائل مسلمانان بوده و است و مسلمانان در جریان رفت‌وآمد به مسجد، با مسائل و مشکلات هم آشنا شده و اسباب حل‌وفصل آنها را فراهم می‌کنند.

گروندگان به مسیر حقیقت. هر قدر پتانسیل کنش‌ها و واکنش‌های اصیل مسجد در مسائل اجتماعی آزادتر شود، عقلانیت دینی که عامل توسعه و نفوذ اسلام در قلوب و اندیشه انسان‌هاست، روی خود را بیشتر نشان خواهد داد و فرصت‌های اسلام‌هراسی روز به روز برای مخالفان دین خاتم بسته‌تر از قبل خواهد شد و چنین رویدادی می‌تواند نویدبخش اتفاقات خوبی برای اسلام و مسلمانان سرتاسر جهان باشد●

پی‌نوشت

۱. خبرگزاری شبستان، «اینفوگرافی تعداد مساجد در

اروپا»، ۱۳۹۷/۰۱/۱۲، شناسه خبر: ۶۹۶۳۱۱.

۲. خبرگزاری بین‌المللی قرآن، «ساخت مساجد در

اروپا؛ عامل همبستگی اجتماعی»، ۱۳۹۸/۰۵/۲۳.

شناسه خبر: ۳۸۳۴۸۵۹.

منتشر شد. یورگ هوتزمان، مسئول این پروژه تحقیقاتی، هنگام انتشار نتایج پژوهش تأکید کرد: «درگیری‌هایی که در جامعه آلمان بر سر ساخت مساجد روی می‌دهد، باعث نزدیک‌تر شدن مسلمانان و غیرمسلمانان به یکدیگر می‌شود». به اعتقاد او، بحث بر سر مسائل مختلف می‌تواند جامعه را متحد کند و شهروندان از این طریق درک بهتری از یکدیگر پیدا می‌کنند. به گفته هوتزمان، وقتی مسلمانان قصد ساختن مساجد را دارند، ارتباط با جامعه اکثریت اجتناب‌ناپذیر می‌شود. این فرصتی برای جامعه مسلمانان است تا از طریق گفتگو درباره ساخت مساجد، روابط خود را با جامعه اروپایی توسعه دهند.^۲ مسجد با کارکرد اصیل دینی خود مجالی است در جوامع غیراسلامی برای هدایت

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

رونق خانه خدا آبادانی دین و دنیا

حسن علی آبادی

مردم تأمین شده است و دولت‌ها اعتباری برای هزینه‌های جاری و عمرانی مساجد در نظر نگرفته‌اند.

پس از انقلاب نیز تنها نهادهای که در حوزه مساجد برپا گردید، مرکز رسیدگی به امور مساجد است که وظیفه آن، با همراهی سازمان تبلیغات کشور، تأمین نیازهای تبلیغی و اعزام روحانی و تعیین خادم این نهاد دینی است؛ ولی در امور مدیریتی و اعتباری آن دخالتی نمی‌کند.

عموم برنامه‌های مساجد در ایام مناسبتی که اوج آن در ماه مبارک رمضان و محرم و صفر است، از طریق نذر تأمین می‌شود. در مواردی همچون امور جاری و عمرانی مساجد نیز کمک‌های عمومی و مردمی است که نقش آفرینی محوری دارد.

اما با این‌همه مسجد برای ایجاد جریان فرهنگ دینی نیازمند حمایت دائم و پر قدرت مالی و اقتصادی است.

در یکی دو دهه اخیر مجموعه‌های حکومتی، از جمله شهرداری برخی مراکز استان‌ها، برای تقویت بیشتر توان مالی مساجد اجازه ساخت

مسجد به عنوان یکی از مراکز مهم اجتماعی که خدمات متعددی به همگان ارائه می‌دهد، نیازمند زیرساخت مالی قدرتمندی است که بتواند نیازهای خود و عموم مردم را تأمین کند. استفاده از موقوفات مسجد یکی از مواردی است که احتیاجات مسجد را برآورده می‌سازد. از جمله این موقوفات می‌توان به ساخت مغازه و بازار اشاره کرد که علاوه بر تأمین نیاز عموم مردم، رونق اقتصادی مسجد را هم به دنبال خواهد داشت.

این پایگاه محوری دین و مذهب، از زمان تأسیس آن در صدر اسلام تاکنون، به شکل مردمی اداره شده و نفوذ و دخالت حکومتی در امور آن وجود نداشته؛ زیرا زیربنای مسجد اعتقادی و براساس باور الهی عموم مسلمانان شکل گرفته است.

این ویژگی همگانی بودن مسجد زمینه‌ساز حضور همگانی مردم با نظرهای گوناگون است که برای عبادت و همچنین ساخت اجتماع دینی همبستگی و یکرنگی می‌یابند. بر این اساس درآمد مساجد همیشه از سوی

“
مسجد برای ایجاد
جریان فرهنگ دینی
نیازمند حمایت
دائم و پر قدرت مالی
و اقتصادی است

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

”

زمین مسجد
موقوفه‌ای است که
امکان تغییر در آن از
جهت شرعی وجود
ندارد؛ چنان‌که
در فتاوی مراجع
نیز به این امر
اشاره شده است.
اما تغییر کاربری
موقوفات وابسته
به مسجد که محیط
مسجد محسوب
نمی‌شوند، اشکالی
ندارد

محیط‌های تجاری در بناهای مساجد را به شکل رایگان صادر کرده‌اند. با این روند تعداد زیادی از مساجد در برخی شهرها به ساخت یک مرکز تجاری روی آورده‌اند. در بعضی شهرها نیز با توجه به بهره‌مندی مسجد از زمین حاصل خیز یا خانه موقوفه، از درآمد حاصل از اجاره آن، هزینه مورد نیاز این نهاد دینی را برآورده می‌سازند. این راهکارها اگرچه از جهتی راهگشاست، اما چالش‌ها و آسیب‌هایی به همراه دارد که در ادامه به بخشی از آن اشاره می‌شود.

ممنوعیت تغییر کاربری زمین و فضای وقفی مسجد

زمین مسجد موقوفه‌ای است که امکان تغییر در آن از جهت شرعی وجود ندارد؛ چنان‌که در فتاوی مراجع نیز به این امر اشاره شده است. اما تغییر کاربری موقوفات وابسته به مسجد که محیط مسجد محسوب نمی‌شوند، اشکالی ندارد. در این خصوص به فتوای رهبر انقلاب که در پایگاه اطلاع‌رسانی معظم‌له درج شده است، اشاره می‌شود:

سؤال: در همسایگی مسجد خانه کلنگی وجود دارد که صاحبان خانه قسمتی از آن را بخشیده و مقداری را هم مردم خریده‌اند و جزو صحن مسجد (حیاط) می‌شود. از آنجایی که زمین و مسجد لب خیابان واقع شده، ساختن مغازه یا مکانی شبیه آن برای مخارج مسجد یا ساختن کتابخانه چه حکمی دارد؛ البته به حیاط مسجد هم لطمه‌ای وارد نمی‌شود؟

جواب: اگر برای صحن مسجد بخشیده و خریده‌اند، جایز نیست به مغازه تبدیل کنند؛ مگر اینکه هنوز وقف نشده و صاحبان پول به آن راضی باشند. همچنین از آیت‌الله مکارم شیرازی، از مراجع تقلید، پرسیده شده که آیا می‌توان بخشی از

مسجد، مثلاً زیرزمین آن را به آشپزخانه تبدیل نموده یا در بازسازی، چند مغازه درست کرده و اجاره داده شود؟

ایشان در پاسخ به این استفتا گفته‌اند:

اجاره دادن مساجد تحت هیچ عنوان جایز نیست. توضیح آنکه گاهی قسمتی از مسجد را تبدیل به منبع درآمدی برای مسجد می‌کنند، مثلاً زیرزمین آن را به آشپزخانه تبدیل می‌کنند و کرایه می‌دهند یا در بازسازی مسجد چند مغازه درست می‌کنند که درآمد آنها را صرف مسجد می‌کنند. اینها هیچ‌کدام از نظر شرعی جایز نیست، نه مسجد را می‌توان اجاره داد و نه می‌توان از آن مغازه‌ای جدا کرد و نه زیرزمین آن را می‌توان به عنوان آشپزخانه و... کرایه داد؛ چون زمین مسجد هرچه پایین هم برود، باز هم جزو مسجد است و احکام مسجد را دارد. البته اگر این تغییرات را بدون اجازه انجام دادند، ما نمی‌گوییم آن را تخریب کنند، ولی باید از خود آن برای مسجد استفاده شود، نه از درآمد آن. مثلاً

برخی دیگر نیز پس از اتمام ساختمان مسجد بخشی از آن را تخریب و سپس تجاری سازی را انجام داده‌اند.

این گزارش مدعی است که این موضوع تا جایی گسترش یافته که هم‌اکنون در سراسر کشور و در هفت هزار مسجد صورت گرفته است.^۱ اگرچه این کار زمینه خودکفایی مساجد را از نهادهای حکومتی فراهم کرده، اما آنچه باعث ایجاد چالش است، این است که بیشتر این مساجد از سوی هیئت امنای اداره می‌شوند که زمینه بهره‌مندی انحصاری برای آنان و گاهی نزدیکان آنان را فراهم می‌آورد. این مسئله گاهی زمینه سوءاستفاده ذی‌نفعان و در نتیجه نارضایتی عموم مردم را به دنبال داشته است. از این‌رو مسئله شفافیت مالی، قراردادهای اجاره و همچنین عدم انحصارگرایی در زمینه تحویل اجاره رقبات مسجد ضرورت دارد تا از این راه علاوه بر تأمین مخارج مسجد، زمینه بهره‌مندی و خدمت‌رسانی همگانی فراهم گردد.

اگر مغازه‌ای است، درب بیرونی آن را مسدود کنند و دری از داخل برای آن باز کنند تا به عنوان اتاقی برای مسجد مورد استفاده قرار گیرد. در ضمن باید توجه داشت که اگر از اول نیت ساخت مغازه و مانند آن را داشته باشند، این کار مانعی ندارد.

شفافیت مالی

نهادهای درآمدزا همواره آسیب‌هایی دارند که مساجد در این زمینه با مشکلات خاص‌تری مواجه هستند. از این‌رو توجه به مسئله شفافیت مالی و گردش‌های وابسته به آن به دلیل حساسیت جایگاه مسجد و موضوع دین و باورهای دینی ضروری است، و اهمال در این زمینه منجر به کمرنگ شدن باورهای دینی در عموم مردم خواهد شد. برای نمونه براساس گزارشی از شهر تهران با بیش از دو هزار مسجد، حدود ۵۰ درصد از آنها تجاری سازی شده که برخی از آنها پیش از ساخت مسجد، طرح ایجاد محیط‌های تجاری را در دستور کار قرار داده‌اند.

پی‌نوشت

۱. خبرگزاری پرسون،

«ساخت بنای

مساجد به سبک

تجاری سازی»،

۱۴۰۳، آبان ۱۴۰۳.

آشنایی با مرکز رسیدگی به امور مساجد

نگاهی به تاریخچه و مروری بر اهم
وظایف یکی از معاونت‌ها

به کوشش رضا رادمهر

یکی از مراکزی که تأسیس و تداوم آن باعث خیر و برکت در جامعه شد و یکپارچگی و همبستگی میان مساجد را به ارمغان آورد، مرکز رسیدگی به امور مساجد بود. مساجد که تا قبل از آن جزایری غیرمتصل و دور از ساحل تشکیلات به سر می‌بردند، با فرمانی مدبرانه و حکیمانه، همچون منظومه‌ای منظم در کنار هم به چرخش درآمدند. اتفاقی که در تاریخ ۳۰ مهرماه سال ۱۳۶۸ رقم خورد، نویددهنده ایجاد تشکیلاتی بود که می‌توانست مدیریت راهبردی یکی از بخش‌های مهم فرهنگی - معنوی جامعه را، چه در حوزه تصمیم‌گیری و چه در حوزه تصمیم‌سازی، به دست گیرد. در ابتدای شکل‌گیری انقلاب اسلامی، رسیدگی به نهاد مقدس مسجد و امور مربوط به آن برعهده نهادهایی مانند سازمان حج و اوقاف و امور خیریه یا سازمان تبلیغات اسلامی سپرده شده بود. برخی از مساجد نیز نمایندگانی از طرف رهبر معظم انقلاب اسلامی داشتند. چندگانگی

مدیریت

سید روح‌الله دعاوی

میزگردی در باب مدیریت مسجد

صفحه ۳۴

کیا فخر

یک اشتباه، با یک نیت شاید خوب

صفحه ۴۵

احمد اولیایی

اهمیت جوان‌گرایی در امنای مسجد

صفحه ۴۴

مدیریت مساجد و عدم دسترسی به سازمانی که بتواند آنها را در نظامی تشکیلاتی منسجم قرار دهد و از طرف دیگر مراجعات متعددی که رهبری در امر مساجد از طرف مردم داشتند، باعث شد رهبر فرزانه انقلاب اسلامی در حکمی به مرحوم آیت‌الله مهدوی کنی دستور تأسیس مرکز رسیدگی به امور مساجد را صادر کنند. ایشان در حکم خود به آیت‌الله مهدوی کنی بیان داشتند: «مراجعات متعدد از سوی مرتبطين با مساجد تهران من جمله ائمه جماعت، گروه‌های بسیج، متولیان و متصدیان و غیرهم حاکی از فقدان مرکز و مرجع مقبول و آگاه و نافذالکلمه‌ای در امر مساجد، یعنی اصلی‌ترین پایگاه دین و معنویت و اخلاق است. شک نیست که حفظ قداست مساجد و تقویت هماهنگی جنبه‌های معنوی و انقلابی و تعلیمی و تبلیغی آن نیازمند سلامت و امنیت محیط آن و دور ماندن از منازعات و مناقشات داخلی در آن است. لذا شایسته است جنابعالی که بحمدالله برخوردار از وجاهت و قبول و حرمت در نزد حضرات آقایان ائمه جماعت مساجد شهر تهران می‌باشید، با تعیین مرکزی و نمایندگانی به مهمه مساجد پرداخته و در موارد لازم با کمک و حمایت از برنامه‌های اسلامی در مساجد و با لدی الاقتضاء با نصب امام جماعت و دیگر مسئولین مربوط به مساجد، به رونق و کارآیی و شکوفایی هرچه بیشتر این پایگاه‌های انقلاب و اسلام کمک نمایید».

مرحوم مهدوی کنی پس از دریافت این حکم با همکاری تعدادی از علمای تهران مرکز رسیدگی به امور مساجد را تأسیس کرد و آیت‌الله انواری را نیز به عنوان قائم مقام آن منصوب نمود.

این مرکز پس از تأسیس، مساجد تهران را تحت پوشش خود قرار داد و شروع به فعالیت در جهت سازماندهی امور مساجد نمود. این مرکز با هدف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان و سازماندهی، هماهنگی، هدایت و نظارت مساجد تشکیل گردید و سپس وظایف و اختیارات و نیز اهداف آن مرکز معین شد. از مهم‌ترین اهداف سیاست‌های کلی مرکز رسیدگی به امور مساجد می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. حفظ سلامت و امنیت مسجد و دور ماندن از منازعات ملی و مناقشات داخلی
۲. تقویت جنبه‌های معنوی، انقلابی، تعلیمی و تبلیغی مساجد
۳. رونق و افزایش کارآیی و شکوفایی هرچه بیشتر مساجد
- و وظایف این مرکز نیز در همان ابتدای کار به قرار ذیل معرفی و اعلام شد:
۱. انجام فعالیت‌های ویژه ستادی امور مساجد
۲. عزل و نصب ائمه جماعت
۳. رسیدگی به امور معیشتی نیروی انسانی
۴. کمک به احداث، تعمیر و تجهیز مساجد
۵. رسیدگی به دعاوی حقوقی
۶. ایجاد هماهنگی بین مساجد به منظور

افزایش توانایی فرهنگی و اجتماعی مساجد

۷. برگزاری مراسم و مناسبت‌های ملی و دینی

۸. برگزاری همایش‌ها و سمینارهای علمی و فرهنگی

۹. کمک به برنامه‌های آموزشی و تبلیغی مساجد
این مرکز غیر از حوزه ریاست شامل سه معاونت فرهنگی اجتماعی، معاونت جذب و آموزش و معاونت اجرایی است.

ازجمله ارکان‌های مهمی که یکی از بازوهای مرکز رسیدگی به امور مساجد قلمداد می‌شود، معاونت جذب و آموزش است. این معاونت چنان‌که از نام آن مشخص است، مسئولیت جذب و آموزش در مرکز را برعهده دارد و برخی از وظایف آن به شرح زیر است:

■ برنامه‌ریزی به‌منظور اداره بهینه امور آموزشی، توانمندسازی و مهارت‌افزایی ائمه جماعات و کارگزاران مساجد با همکاری واحدهای ذیربط.

■ سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزشی در جهت رفع نیازهای آموزشی کوتاه‌مدت و بلندمدت ائمه جماعات و کارگزاران مساجد و کارکنان مرکز در صورت درخواست معاونت اجرایی.

■ برنامه‌ریزی برای اجرای آموزش‌های کوتاه‌مدت به‌صورت غیرمتمرکز در نواحی و آموزش‌های غیرحضوری و از راه دور.

■ اولویت دادن به تسهیل و کمک به استمرار دروس حوزوی ائمه جماعاتی که موفق به اتمام دروس خود نگردیده‌اند.

■ بهره‌گیری از ظرفیت‌های آموزشی مراکز

آموزشی علمی و کاربردی ذیصلاح از طریق عقد قرارداد و واگذاری و اجرای آموزش‌ها به آنها.

■ نظارت بر اجرای آموزش‌های علمی و کاربردی توسط مراکز آموزشی مجری ذیصلاح طرف قرارداد مرکز به نحو مطلوب در راستای ارتقای سطح علمی دانشجویان و فراگیران.
■ هماهنگی با معاونت هماهنگی در امور مربوط به نواحی از طریق ارسال بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها و... به آن معاونت قبل از ارسال به نواحی.

بنابراین به‌طورکلی می‌توان اهم وظایف این معاونت را در بخش‌های زیر ارزیابی کرد:

■ مدیریت تأمین و تولید محتوا و محصولات آموزشی

■ مدیریت سنجش، ارزیابی و برنامه‌ریزی

■ مدیریت آموزش و ارتقای کارگزاران مسجد

■ مدیریت جذب و استقرار (شامل شناسایی، جذب، اعتباربخشی و استقرار کارگزاران مجسد است).

آشنایی با ساختار مرکز رسیدگی به امور مساجد، معاونت‌ها و بخش‌های آن می‌تواند کارگزاران مسجد، به‌ویژه امنای محترم را در هماهنگی با این مرکز، مطالبات و بررسی چالش‌ها و نقاط قوت آن کمک شایانی کند. مخاطبان محترم می‌توانند برای کسب اطلاعات بیشتر از مرکز به سایت‌های زیر رجوع کنند:

■ مرکز رسیدگی به امور مساجد: masjed.ir

■ معاونت جذب و آموزش: amoozesh.masjed.ir

از مردم برای خدا

مروری بر شرح وظایف امنای مسجد

به کوشش محمدرضا بابازاده

شد. در سال ۶۸ به دلیل تعدد سازمان‌هایی که به امور مساجد می‌پرداخت، طی حکمی از سوی مقام معظم رهبری مرکز امور رسیدگی به مساجد تأسیس شد. حالا دیگر هماهنگی و یکپارچگی در میان مساجد در پیشبرد اهداف اسلام مورد نظر بود. اما برای این مهم علاوه بر وجود امام جماعت نیاز به مؤمنانی پایه‌کار و فعال بود؛ افرادی که از دل مردم و برای خدا و در خانه خدا و برای مردم زمان، مال و جان خود را در طبق اخلاص قرار دهند. امنای مساجد به اقتضای ساختار مساجد باید مردمی و از اهل محل باشند و همان‌طور که از اسم آنها پیداست، امین و مورد اطمینان نیز باشند. امنای نخبگان فرهنگی، علمی و دینی هستند که به عنوان بازوان اجرایی امام جماعت و با انتخاب وی به خدمت مسجد درمی‌آیند.

«و به فرشتگان گفتیم که بر آدم سجده کنند. آنان نیز چنین کردند؛ اما ابلیس متکبرانه سر باز زد و از کافران بود»^۱.

اگرچه در سجده مقصود، مسجود و معبود است، اما سجده‌گاه و مسجد نیز قداست خود را از مسجود خود دریافت می‌کند. مکانی که با نام مسجد مزین شده، محل اتصال است بین ساجد و مسجود و عابد و معبود.

مسجد این عبادتگاه مهم در اسلام به قطع مهم‌ترین و سرنوشت‌سازترین مکانی بود که در اسلام به دستان رسول خدا ﷺ تأسیس شد. ساخت، حفظ و توسعه مساجد در طول تاریخ باعث تداوم حیات عبادی، فرهنگی و سیاسی در جوامع اسلامی بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی نقش مساجد و اهمیت آنها برای آحاد مردم به خوبی روشن

نظام مدیریت مساجد با تکیه بر خرد جمعی و نظر نخبگان و معتمدین محل شکل می‌گیرد و امام جماعت نیز تصمیم‌گیری نهایی را براساس همین ظرفیت اتخاذ خواهد کرد. امنای محترم نیز باید توجه داشته باشند که امام جماعت به‌عنوان «مدیر طبیعی مسجد» مدیر امور مسجد و مسئول هیئت‌های امناست و اداره شئون مختلف مسجد باید براساس نظری انجام شود. در ادامه به بخشی از آیین‌نامه‌های مربوط به انتخاب هیئت‌امنا اشاره می‌شود.

تعریف هیئت‌امنا

هیئتی است مرکب از افراد واجد شرایط که به‌منظور سازماندهی و اداره مساجد تشکیل می‌شود. هر یک از افراد این هیئت به‌عنوان عضوی حقوقی، مسئولیت انجام بخشی از امور مساجد را تبرعاً و برای رضای خدا، طبق شرح وظایف در آیین‌نامه عهده‌دار هستند.

نحوه تشکیل هیئت‌امنا مساجد

۱ امام جماعت به‌عنوان مدیر مسجد موظف است پس از استقرار در مسجد با مشورت و معتمدین محل از میان افراد واجد شرایط و نمازگزاران محترم، افراد امینی را انتخاب و به مرکز رسیدگی به امور مساجد معرفی کند.

تبصره ۱: معرفی افراد به‌عنوان هیئت‌امنا

پس از تأیید ناحیه و صدور حکم قطعی می‌شود.

تبصره ۲: اتمام خدمت به نمازگزاران در کسوت هیئت‌امنا، ابتدا از سوی امام جماعت اعلام و پس از ثبت خاتمه همکاری توسط ناحیه مشخص می‌شود.

۲ اعضای امنایی که حکم مدت‌دار دریافت کرده‌اند، تمدید احکام آنها منوط به معرفی مجدد امام جماعت و تأیید ناحیه است.

تبصره ۱: در تمام مساجد بایستی امکان و نسبت عضویت نمازگزاران به‌عنوان اعضای هیئت‌امنا، از نظر تجربه، سن و سال و ملاحظات فرهنگی - اجتماعی رعایت شود. تبصره ۲: انتخاب فرمانده پایگاه بسیج مسجد به‌عنوان یکی از اعضای هیئت‌امنا، به‌طور مؤکد توصیه می‌شود.

تبصره ۳: عضویت بانوان در هیئت‌امنای مسجد بلامانع است.

تبصره ۴: عضویت متولیان موقوفات مسجد در هیئت‌امنای مسجد بلامانع بوده و این افراد مانند بقیه اعضا دارای یک حق رأی هستند.

تعداد اعضا و مسئولیت‌ها

تعداد اعضای هیئت‌امنا پنج نفر است که بسته به مسجد و محله و تعداد مراجعین

می‌تواند به سه نفر تقلیل پیدا کند یا تا هفت نفر افزایش یابد.

برای اینکه نظارت بر امور بهتر انجام شود و امور مسجد منظم گردد، هر یک از افراد امنای می‌تواند با توجه به تخصص و تجربه خود یکی از امور زیر را بر عهده گیرد:

- مسئول هماهنگی، پیگیری و روابط عمومی
- مسئول امور مالی و حسابداری
- مسئول امور فرهنگی
- مسئول امور اجتماعی
- مسئول امور ساختمانی، عمرانی و فنی
- مسئول تدارکات، پشتیبانی
- مسئول امور بهداشت و سلامت

شرح وظایف عمومی هیئت امنای

مهم‌ترین وظایف عمومی امنای مسجد به شرح زیر است:

۱. حضور منظم، مفید و مؤثر در جلسات هیئت امنای؛
۲. قبول مسئولیت و حسن انجام وظایف محوله، همراه با سعه صدر و رعایت اخلاق؛
۳. اختصاص وقت کافی برای انجام امور و وظایف محوله در مسجد؛
۴. التزام به شرکت در جلسات و دوره‌های آموزشی و توجیهی مرکز رسیدگی به امور مساجد؛
۵. حضور فعال در نمازهای جماعت و برنامه‌های مسجد؛

۶. همراهی و مشارکت در برنامه‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی تشکلهای فعال در مسجد.

شرح وظایف اختصاصی اعضای هیئت امنای

الف وظایف مسئول هماهنگی و پیگیری و روابط عمومی

۱. اعلام جلسات عادی و فوق‌العاده به امام جماعت و اعضای هیئت امنای و ابلاغ دستور جلسه به آنها حداقل یک روز قبل از تشکیل جلسه پس از هماهنگی با امام جماعت مسجد.
۲. دبیری جلسات هیئت امنای، ثبت و ضبط مذاکرات و مصوبات جلسات و تنظیم صورت جلسه رسمی.
۳. پیگیری مصوبات هیئت امنای که به تصویب اعضا و تأیید امام جماعت رسیده است.
۴. دریافت گزارش کار اعضا و ارائه آن در جلسه هیئت امنای.
۵. در صورتی که امام جماعت متولی و یا دارای حکم امین موقوفه از اداره کل تحقیق اوقاف و امور خیریه استان تهران نباشد، مسئول هماهنگی و پیگیری هیئت امنای مسجد، جهت تنظیم و انعقاد قرارداد کار موقت با خادم مسجد ذی‌سمت است.
۶. انجام امور روابط عمومی مسجد.
۷. نظارت بر کار خادم مسجد.
۸. دریافت نامه‌ها و انجام مکاتبات اداری

مسجد با موافقت امام جماعت مسجد و ثبت، نگهداری و بایگانی مکاتبات و اسناد.

ب وظایف مسئول امور مالی و حسابداری

۱. آشنایی و کسب اطلاع از قوانین مالی، مقررات بانکی، اقتصادی و حقوقی مساجد؛
۲. افتتاح حساب جاری به نام مسجد برابر ضوابط مرکز رسیدگی به امور مساجد؛
۳. تنظیم و عقد قراردادهای مالی مسجد با تأیید و نظارت امام جماعت، براساس ضوابط حقوقی و آیین نامه های امور مساجد؛
۴. دریافت و واریز تمام وجوهات مسجد در حساب بانکی جاری مسجد؛
۵. ثبت منظم دریافت ها و پرداخت ها و نگهداری اسناد مالی؛

۶. انجام امور حسابداری، ارائه بیلان مالی به صورت ماهانه به امام جماعت، ارائه بیلان مالی شش ماهه به مرکز رسیدگی به امور مساجد - پس از تأیید و امضای امام جماعت - و تنظیم ترازنامه مالی سالیانه؛
۷. شفافیت و مستندسازی فعالیت های مالی مساجد براساس آیین نامه مالی مسجد.

ج وظیفه مسئول امور فرهنگی

۱. عضویت و حضور فعال در شورای فرهنگی مسجد و مشارکت جدی در برنامه ها و اجتناب از موازی کاری؛
۲. برنامه ریزی و تشکیل کلاس های آموزش قرآن،

عقاید و احکام و انجام مراحل ثبت نام و امور اجرایی برگزاری برنامه با تصویب و نظارت امام جماعت؛

۳. برگزاری مراسم مذهبی با مشارکت و همکاری بسیج، کانون فرهنگی، نمازگزاران و اهالی محل؛

۴. انجام تبلیغات مقتضی برای فعالیت ها و برنامه های مسجد در جهت گسترش استقبال و جذب هرچه بیشتر مردم و جوانان به مسجد؛
۵. برنامه ریزی فرهنگی براساس نیاز محله و مسجد؛ مانند برگزاری برنامه های فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، اردوها و....

د وظایف مسئول امور اجتماعی

۱. تشکیل صندوق قرض الحسنه، تعاونی مصرف محلی، مرکز درمانی - در صورت امکان - پس از تصویب هیئت امنا و تأیید امام جماعت؛
۲. تشکیل گروه های امداد برای پیشگیری و کاهش عوارض حوادث طبیعی نظیر سیل و زلزله و جمع آوری کمک برای حادثه دیدگان تحت نظر امام جماعت؛
۳. برنامه ریزی جهت امداد به نیازمندان محدوده مسجد با اشراف و نظارت امام جماعت؛
۴. تنظیم برنامه بازدید از خانواده های شهدا و جانبازان و ... با هماهنگی امام جماعت؛
۵. سعی در افزایش نقش آفرینی مسجد در امور

امکانات و فضا.

وظایف مسئول امور بهداشت و سلامت

۱. برنامه‌ریزی و پیگیری مداوم جهت نظارت بر بهداشت و زیباسازی مسجد.
۲. نظارت بر پاکیزگی سرویس‌های بهداشتی، آبدارخانه، آشپزخانه و... و انتقال مسائل و مشکلات این حوزه به امام جماعت و جلسات هیئت‌امنا جهت تصمیم‌گیری و رفع مشکلات.
۳. نظارت بر سلامت مواد غذایی که برای پذیرایی در مراسمات تهیه، طبخ و توزیع می‌شوند.

۴. آموزش، یادآوری و مطالبه مسائل مربوط به امور بهداشتی و نظافتی مسجد مانند بازیافت زباله، خوشبو کردن فضای مسجد، نظافت اماکن و... از خادم مسجد و زمینه‌سازی جهت اجرایی‌سازی این قبیل مسائل در جلسات هیئت‌امنا •

پی‌نوشت

۱. سوره بقره، آیه ۳۴.

اجتماعی با هماهنگی مسئولین مربوطه.

وظایف مسئول امور ساختمانی، عمرانی و فنی

۱. اجرای طرح‌های عمرانی، بازسازی و بهسازی مسجد با نظارت دفتر فنی و عمرانی مرکز رسیدگی به امور مساجد؛
۲. نظارت و رسیدگی بر امور زیرساختی و تأسیساتی مسجد؛ مانند وضعیت ساختمان، آب، برق، گاز، سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی، وسایل صوتی و تصویری و...؛
۳. اختصاص امکانات و تجهیزات جانبی مسجد برای فعالیت‌های بسیج و کلاس‌های فرهنگی.

وظایف مسئول تدارکات، پشتیبانی

۱. تهیه و خرید اقلام مورد نیاز مسجد با تصویب و نظارت امام جماعت و اعضای هیئت‌امنا؛
۲. فروش اقلام مستهلك با تصویب و نظارت امام جماعت و هیئت‌امنا؛
۳. تجهیز مسجد در جهت استفاده بهینه از

آنچه در اینجا ذکر شد بخشی از اهم مسائل مربوط به وظایف امنای مسجد بود که تحت عنوان «شرح وظایف کارگزاران مسجد» توسط مرکز امور رسیدگی به مساجد تهیه شده است. علاقه‌مندان می‌توانند با اسکن کد کیوآر بالا از دیگر وظایف کارگزاران مساجد به‌علاوه تبصره‌های آن مطلع گردند.

همکاری پویا میان ائمه جماعات و هیئت‌امنا

میزگردی در باب مدیریت مسجد

به کوشش سید روح‌الله دعایی

اشاره: هیئت‌امنا به عنوان مرجع مدیریتی و اجرایی در مسجد، نقش ویژه و مهمی در رونق گرفتن و موفقیت یک مسجد فعال دارد. چابکی و چالاکی در تصمیم‌گیری و بروز بودن تفکر این اعضا می‌تواند باعث جذب بیشتر جوانان و پویا بودن این نهاد شود. از طرف دیگر هماهنگی و همسویی هیئت‌امنا با ائمه جماعات باعث موفقیت روزافزون نهاد مسجد خواهد شد. برای بررسی این موضوع نشریه امین میزگردی با حضور حجت الاسلام حسنی امام جماعت مسجد ارشاد امرآباد ورامین و حجت الاسلام تیموری امام جماعت مسجد جاوید تهران تشکیل داده و این مسئله را واکاوی کرده است.

دارد، امام جماعت هرچقدر هم توانمند باشد، نمی‌تواند در جهت اقامه نماز، اقامه فرهنگ دینی و اجرای هر آنچه در اسلام از امام جماعت و مسجد خواسته شده، موفق باشد. لذا اگر هیئت‌امنا به عنوان یک هیئت امین و مورد اعتماد امام جماعت و مردم در کنار امام جماعت قرار گیرند، بسیار موفق و چنانچه در عرض او باشند یا خدای نکرده در مخالفت با او قدم بردارند، چنان‌که خیلی وقت‌ها هم دیده می‌شود که بدین سو کشیده می‌شود، هم امام جماعت و هم هیئت‌امنا انرژی هایشان

از تجربیات و چالش‌هایشان در مواجهه با هیئت‌امنا بفرمایید؟

حجت‌الاسلام حسنی: تجربه نشان داده هیئت‌امنا اگر در راستای

تقویت امام جماعت و به عنوان بازوی اجرایی امام جماعت و همفکر و همسو با او قدم بردارد، بسیار توانمند و مفید و مؤثر واقع خواهد شد. اما اگر هیئت‌امنا خودش را در عرض امام جماعت ببیند و امام جماعت را به عنوان کارمند یا اجیر خودش محسوب کند، آن هیئت‌امنا چون از اول فکر غلطی

یا از بین رفته یا در شرف از بین رفتن بود. الحمدلله با قاعده‌مند کردن پاسخگویی هیئت‌امنا به امام جماعت و مأمومین نمازگزار، و با جذب تعدادی از جوانان در هیئت‌امنا، این ظرفیت ایجاد شد که گفتمان پیشتری رخ دهد.

تجربه خود را از کارهای فرهنگی

موفقی که انجام دادید، بفرمایید.

حجت‌الاسلام حسنی: کارهای فرهنگی

که میدان خیلی وسیعی دارد. انصافاً

فرهنگ، شاید وسیع‌ترین مقوله هر اجتماعی است. در ساحت مسجد هم که وظیفه فرهنگی دارد، خیلی وسیع است. هر کار فرهنگی اگر با نیت صادقانه و با شوق انجام پذیرد. چه در کار قرآنی، چه در کارهای هنری، چه در کارهایی که برای آموزش اقشار مختلف در مسجد است، چه در زمینه تبلیغی، چه

هدر می‌رود و از هدف خودشان دور می‌شوند.

حجت‌الاسلام تیموری: از مهم‌ترین

تجربیهایی که در بدو ورودم در

برخورد با امنا داشتم، این بود که امنایی که سابق در مسجد مسئولیت داشتند، این ظرفیت پاسخگویی را ایجاد نکرده بودند. تقریباً دو سه سال قبل از حضور من در مسجد، پشت‌بام مسجد را ایزوگام کردند؛ اما چون حسن نظارت و انتخاب آن عامل توسط امنا با دقت صورت نگرفته بود، بعد از دو سه سال ایزوگام به مشکل خورده بود. برای همین کمیته‌ای تشکیل دادیم و با احترام سعی کردیم که بین نظرات مختلف ارتباط برقرار کنیم، پاسخگو بودن را هم تذکر دادیم. مسجد، حدود پنجاه سال است که ساخته شده، اما آن چنان که باید اهتمام به نگهداری از ساختمان و تجهیزات مسجد صورت نگرفته و بعضی از اموال مسجد هم به همین دلیل

می‌خواهیم امام جماعت، امام جماعت باشد نه فقط پیش‌نماز.

اقامه نماز در ساحت عمل، تفسیر و آموزش قرآن در ساحت عمل، در موضوعات اجتماعی، رفع محرومیت‌ها، کارهای فرهنگی و آموزشی باید پیوست داشته باشد که دامنه آن محل و جامعه زندگی را در بر بگیرد و برای همه اقشار هم باشد. اگر این‌گونه باشد، می‌توانیم بگوییم که کار فرهنگی موفق بوده. ما سعی کردیم در کار خودمان در چند سالی که در خدمت مسجد و مسجدی‌ها هستیم، به این سمت برویم. یعنی صرف گفتن و صرف دعوت نباشد.

اصل نماز. اگر این شوق و نشاط و صداقت دیده شود، قطعاً نتیجه هم می‌گیریم. این یک مورد. مورد دوم به نظرم کارهای فرهنگی ما باید پیوست اجتماعی داشته باشد. یعنی نمازی که برپا می‌کنیم، باید ادامه‌اش را در آن محل و منطقه هم ببینیم. فقط در نماز جماعت خلاصه نشود. نماز به معنی واقعی کلمه اقامه شود. یا در ماه رمضان، روزه گرفتن فقط امساک در خوردن و آشامیدن نباشد. باید در رفتار و حرکات ما پیوست پیدا کند و مسجد در صحنه اجتماع باید این پیوست را داشته باشد و امام جماعت باید این کار را کند.

اگر می‌گوییم خدمت به محرومان، خدمت به محرومان اولاً یک کار فرهنگی است. اگر در خدمت به محرومان، اولین داوطلبش امام جماعت باشد، هیئت‌امنا باشد، خادمان مسجد و بانیان مسجد باشند، اینها قطعاً باعث می‌شود کارهای فرهنگی‌شان هم دیده و شنیده شود و دارای آثار باشد. پیوست فرهنگی، یعنی ما

افق روشن بود. نیت‌مان این بود که هم من باب فرمایش حضرت آقا گفتمان صورت بگیرد و اهالی محله این ظرفیت برایشان ایجاد شود که از تربیون مسجد هم مطلبشان را برسانند، هم از لحاظ تبیینی مفاهیم کامل‌تری به اطلاعاتشان برسد. جلسات خیلی خوبی برگزار شد. اولویت ما استفاده از نخبگان محلی بود. شاید یکی از موفق‌ترین جلساتمان در باب وضعیت اقتصادی بود که جلسه پرشوری شد. به صورت پرسش و پاسخ از مهمان مدعو صورت گرفت و به بسیاری از شبهات پاسخ داده شد.

مهم‌ترین مورد بحث تشکیل قرارگاهی بود پیرامون مسائل اقتصادی، اجتماعی و مسائلی که مردم با آن درگیر بودند. بحث خیریه هم داخل آن قرار داشت. قرارگاهی تشکیل شد تحت عنوان قرارگاه حضرت صاحب‌الامر^{علیه‌السلام} که به بررسی مشکلات مردم و پیگیری از مسئولان ذی‌ربط با محوریت محل می‌پرداخت. مهم‌ترین ویژگی این جلسات این بود که

خودمان هم قدم برداریم در همان کار و به کارهای تشکیلاتی روی بیاوریم که خیلی برکات دارد. این هم مورد سوم. کار تشکیلاتی کردن و نه فقط کار فردی. کار وقتی تشکیلاتی می‌شود، فرهنگ‌سازی می‌شود. اما کار فردی هر چقدر هم موفق باشد، در فرد خلاصه می‌شود.

حجت‌الاسلام تیموری: شاید مهم‌ترین و مطرح‌ترین بحث، راه‌اندازی سلسله نشست‌های تحلیلی گفتمانی با محوریت موضوعات سیاسی و اجتماعی و اخیراً هم اقتصادی به صورت هفتگی در مسجد تحت عنوان جلسه سلسله نشست‌های گفتمانی

به صورت مردمی برگزار می شد و مطالبه مردمی از خود مردم بود.

طی جشن هایی که در دهه کرامت داشتیم، کمک های مؤمنانه با هماهنگی ای که با مجموعه خیریه داشتند، جمع شد که خیلی اثرگذار بود. شب قدر بیش از ۲۵۰ نفر جمعیت حضور داشتند، درحالی که دو هیئت بزرگ نزدیک مسجد ما هست. در بزرگداشت شهید سلیمانی نیز با محوریت اهالی محل برنامه های خیلی خوبی برگزار شد. مسجد جاوید یکی از مساجد تاریخی زمان انقلاب است. شهید بزرگوار مفتاح رحمته الله اولین امام جماعت مسجد ما بود.

در مورد ظرفیت جذب صندوق های

مساجد تجربه خودتان را بازگو

بفرمایید.

حجت الاسلام تیموری: اگر عنوان

صندوق قرض الحسنه است که مسجد ما صندوق قرض الحسنه مستقل ندارد؛ چون تقریباً دو صندوق خارج از مجموعه مسجد و مرتبط با مسجد است که عزیزان نیازمند به آنجا مراجعه می کنند. اما بحث خیریه مسجد، ظرفیت خیلی خوبی داشت. تقریباً هفتاد خانواده تحت پوشش گرفته بود و شاید مهم ترین عملکردی که در زمان خدمت این حقیر در مسجد اتفاق افتاد، هدفمند کردن این خدمت رسانی و پوشش بود. تقریباً هفتاد خانواده ای که به صورت ماهانه از خیریه مسجد کمک می گرفتند،

تمامی این عزیزان خارج از محدوده مسجد ما بودند. یا از شهرستان های اطراف تهران یا از نقاط جنوبی شهر بودند. استفاده از ظرفیت خیرین شناسایی نشده مجموعه صندوق، از ثمرات جلسات شورای فرهنگی و حضور مجموعه خیریه مسجد در این جلسات محسوب می شد. البته این مرهون توفیق طرح شهید سلیمانی بود که در زمان کرونا این اتفاق افتاد و منجر شد که افراد نیازمند شناسایی شوند و صرف اینکه حتماً بسته غذایی بدهند نبود. با توجه به اینکه مسجد ما در منطقه متوسط شهر قرار دارد، بسیاری از کسانی که نیازمند بودند ولی ممکن بود برای مثال در هزینه پرداخت اجاره یا پرداخت جزئی تر مثل قبض برق، شارژ ساختمان یا بدهی هایی که خیلی مختصرتر بودند به مشکل خورده بودند، یا بازنشسته بودند و درآمدشان مکفی نبود، در این زمینه هم الحمدلله توفیقاتی حاصل شد و این شناسایی مهم ترین نکته بود. هم شناسایی کسانی که آبرومند بودند و شناسایی نشده بودند و هم شناسایی بعضی از خیرین مرتبط با مسجد که وقتی عملکرد مسجد را در رابطه با خدمت رسانی به اهالی محل دیدند، خودشان پیش قدم شدند. البته کمک رسانی به صورت مجرمانه صورت می گرفت و اسامی منتقل نمی شد. فقط اعضای عزیزی که مسئولیت داشتند، شناسایی می کردند. همین باعث شد که جذب منابع خیریه بیش از گذشته باشد.

می‌شود. هر قدر شعار حمایت از جوان و جذب جوان هم بدهیم، ولی در عمل کار را به آنها نسپاریم، سعه صدر نداشته باشیم، آنها را درک نکنیم و از خطاهای آنها در موقع مناسب چشم نهوشیم، قطعاً جوان از مسجد فراری خواهد بود. به نظرم اگر هیئت‌امنا دست امام جماعت را در این جهت باز بگذارند، خودشان هم مسجد را پایگاه جوانان و نوجوانان قرار دهند، اولاً در زمینه فکر و ثانیاً در ساحت عمل حتماً برکات زیادی خواهد داشت و بهترین موفقیت برای هیئت‌امنا همین جذب و حمایت از جوانان خواهد بود.

حجت‌الاسلام تیموری: همان‌طور

که در سؤال اولتان گفتم، از جمله مواردی که خیلی تأثیر مثبت داشت، عملکرد به شیوه جدید بود. حضور جوان‌ترها که هم تجربه داشتند و هم تخصص، و همین‌طور ارتباط مستمر هیئت‌امنا با مسجد و تشکیل حساب حقوقی برای مسجد، از ثمراتی بود که باعث شد اعتماد بیش از گذشته برای هیئت‌امنا اتفاق بیفتد و حقیقتاً جذبه داشته باشد. همین حضور جوان‌ها در عضویت هیئت‌امنا خودش جاذب بود و ارتباط خیلی مؤثرتر شد. برنامه‌هایی که برگزار شد، حضور امنا با تأکیدی که شخص بنده داشت در رابطه با ارتباطات، جلسات بسیج و جلسات کانون فتح بابی شد که خیلی از ذهنیت‌ها از بین برود و جوان‌ها راحت‌تر ارتباط بگیرند و بتوانند در فعالیت‌های مسجد حضور پررنگ‌تری داشته باشند. ●

حجت‌الاسلام حسینی: صندوق‌های

مسجد اگر سازوکار خوبی داشته باشند، یعنی بدون هیچ‌گونه اغماض و اهمال در تشکیلات مالی بتوانند زیر نظر امام جماعت و هیئت‌امنا کار کنند، قطعاً خیلی مشکل‌گشاست و اصلاً از مسجد چنین انتظاری همیشه هست. اگر در مسجدی هم صندوق‌های قرض‌الحسنه فعال نیستند، قطعاً نقصی برای آنهاست؛ ولی بی‌گدار به آب زدن هم متأسفانه مشکلاتی به وجود آورده. عدم رعایت قوانین و مقررات مالی و اهمال به خاطر ارتباطات و ملاحظه‌کاری‌ها و رودربایستی‌ها، خیلی از صندوق‌ها را ممکن است دچار مشکل و ورشکستگی کند که تبعات بسیار بدی هم دارد.

عملکرد خوب هیئت‌امنا چه تأثیری

بر موفقیت و جاذبه مسجد برای

جوانان دارد؟

حجت‌الاسلام حسینی: هیئت‌امنا

اگر جوان باشند یا تفکری مثل جوان‌ها داشته باشند، بسیار کارگشاست. خیلی وقت‌ها کسانی با اینکه سن بالایی دارند، ولی مانند جوان فکر می‌کنند. همین جوانانه فکر کردن باعث می‌شود که جوان‌ها را به خودشان جذب کنند. خیلی از اعضای هیئت‌امنا هنوز تغییرات زمانه و سبک زندگی را درک نکرده‌اند و هنوز با روش‌های قدیمی به همه چیز نگاه می‌کنند؛ حتی به جوانان. مانند جوانان فکر نکردن، مقتضیات روز و زمان را در نظر نگرفتن، موجب دوری جوانان

یک اشتباه با یک نیت شاید خوب

کیا فخر

می‌کنند.

دلیل این عدم موفقیت هم واضح است: هر کاری تدبیر و تخصص خاص خودش را می‌طلبد و کارهای مختلف تدبیرهای مختلفی را طلب می‌کنند و جمع کردن بین تدبیرهای متضاد، کار بسیار مشکلی است. هیچ‌کس در دنیا نیست که هم‌زمان بتواند هم حسابدار امور مالی مسجد باشد و هم تأسیسات مسجد را مدیریت کند و هم مسئول خرید باشد.

امروز عصر تخصص‌هاست و چنین رویکردهای همه‌فن‌حریفانه‌ای یا از توهم سرچشمه می‌گیرد یا از غرور یا از استبداد ذهنی. عصر این افراد گذشته و امروز روزگار بر وفق مراد کسانی است که تمام هم خود را مصروف به یک فن می‌کنند و طبیعتاً موفقیت زیادی هم به دست می‌آورند. در مقابل

مقدمه‌ای برای آنان که خیال همدفن حریف بودن دارند

امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه در بیانی بسیار زیبا و آموزنده می‌فرماید: «مَنْ أَوْمَأَ إِلَى مُتَفَاوِتٍ، خَذَلَتْهُ الْجَبَلُ؛ کسی که به کارهای مختلف بپردازد، نقشه‌ها و تدبیرهایش به جایی نمی‌رسد».

در برخی مساجد و به‌ویژه در عنوان عضو هیئت‌امنا افرادی را می‌توان دید که قانع به یک یا چند مسئولیت نیستند و حتی گاهی فعالیت‌های متضاد و مختلف را بر عهده می‌گیرند. با اینکه از نیت و هدف خوبی برخوردارند و گاه ممکن است جزء کاردان‌ها هم باشند، باز مشاهده می‌شود که نه‌تنها به موفقیت چشمگیری نائل نمی‌شوند، بلکه امور مهمی از مسجد را دچار وقفه و اشکال

کرده، آمده است که امام صادق (علیه السلام) به یکی از یاران خاصش به نام فضیل بن یسار فرمود: «إِنَّهُ مَنْ كَانَ هَمُّهُ هَمًّا وَاحِدًا كَفَّاهُ اللَّهُ هَمُّهُ وَمَنْ كَانَ هَمُّهُ فِي كُلِّ وَادٍ لَمْ يَبَالِ اللَّهُ بِأَيِّ وَادٍ هَلَكَ؛ به یقین کسی که يك هدف داشته باشد، خداوند او را برای رسیدن به هدفش كمك می‌کند. اما آن کس که هم او در وادی‌های مختلف است، در هر وادی‌ای هلاک شود، خدا او را كمك نخواهد کرد».

تقسیم کار چیست؟

مفهوم تقسیم کار در سال ۱۷۷۶ توسط آدام اسمیت، اقتصاددان اسکاتلندی، در کتاب ثروت ملت‌ها آمد و برای این کار او از مثال معروف یک کارخانه تولید سنجاق استفاده کرد که در دو فرایند متفاوت وقتی یک فرد

افرادی که تعدادی فن مختلف و گاه متضاد را سطحی و با کیفیت پایین انجام می‌دهند و وظیفه انجام آن را بر عهده می‌گیرند، غالباً یا همه را ناقص می‌گذارند یا از انجام تعدادی بازمی‌مانند.

شیخ بهایی هم درباره تمرکز بر یک هدف و علم می‌گوید: «عَلَيْتُ كُلَّ ذِي فُنُونٍ وَعَلَيْتُ ذَوْقَ وَاحِدٍ؛ بر تمام دانشمندانی که مثل من در علوم مختلفی کار کرده بودند غلبه کردم. اما دانشمندی که فقط در يك علم فعالیت داشت، بر من غلبه نمود».

جدای از دنیای تخصص‌ها، به روایت معصوم (علیه السلام) خداوند هم یاور فردی که هدف و کار مشخصی را به صورت متعهدانه و تخصصی انجام نمی‌دهد، نیست. در حدیثی که مرحوم کلینی در کتاب شریف کافی نقل

هستند که تقریباً از ریو امور مسجد باخبرند و مشکلات و مسائل مسجد را می‌شناسند و به سبب سال‌ها حضور در مسجد این اعتبار را دارند که تمام مسئولیت‌ها را بر عهده گرفته و خیلی هم موجب اعتراض دیگران واقع نشوند.

۲ جوان بانگیزه

حالا کم‌کم متوسط سن اعضای هیئت امنای مساجد در حال پایین آمدن است، اما هنوز در هیئت امنایی که میانگین سنی بالایی دارند، ورود یک جوان بانگیزه و تفویض اختیارات گوناگون به وی باعث می‌شود خواسته یا ناخواسته، اصل تقسیم کار زیر پا گذاشته شود و امور مسجد در دست یک فرد قرار گیرد که قادر به اداره درست همه امور نیست.

نتایج عدم تقسیم کار در امور مسجد

عدم استفاده از ظرفیت‌های مختلف برای اداره امور مسجد آسیب‌های بسیاری خواهد داشت که از مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد

تمام فعالیت‌های تولید یک سنجاق را انجام می‌دهد، با زمانی که چند نفر چند کار را در تولید سوزن انجام می‌دهند، کارایی متفاوت می‌شود. آدام اسمیت نشان داد که چگونه کارایی تولید به شدت افزایش یافته است، زیرا کارگران تقسیم شده‌اند و نقش‌های مختلفی برای آنها تعیین شده است.

به طور کلی رشد در هر فرایند مدیریتی هم ریشه در تقسیم کار دارد. مدیریت و سازماندهی مسجد هم جدای از این اصل نیست و نمی‌توان با یک دست چند هندوانه را برداشت و به عنوان یک عضو هیئت امنای چندین و چند فعالیت مورد نیاز مسجد را به تنهایی انجام داد.

چه کسانی زیر بار تقسیم کار نمی‌روند؟

عموماً دو دسته از افراد در هیئت امنای این تفکر را دارند که بدون تقسیم کار می‌توانند امور مسجد را یک‌تنه به پیش ببرند.

۱ باتجربه‌های با اعتبار و بی‌اعتماد

گروه اول اعضای بسیار باتجربه مسجد

اختیارش بگذارد، محروم خواهد شد.

۳ هیئت‌امنا منفعلی

بر عهده گرفتن تمامی امور توسط یک نفر در مسجد و عدم اعتقاد به تقسیم کار، ترکیب هیئت‌امنا را ترکیبی منفعل می‌سازد که اعضای آن در هنگام بحران‌ها قادر به مدیریت اوضاع نخواهند بود.

مسجد امروز به‌عنوان یک قطب در کانون توجهات اجتماعی و با قابلیت ایفای نقش اجتماعی در حوزه‌های گوناگون به واقع با اندیشه یک نفر قادر به فعالیت پویا نیست. پویایی مسجد در این عصر ملازم با در خدمت بودن اندیشه‌های مختلف در آن است و تقسیم کار ناشی از حضور تفکرات و سلاقی مختلف در مسجد و تحت زعامت امام جماعت می‌تواند مسجد را از ساختمانی فاقد توانایی کنش‌گری، به مجموعه‌ای با کارکردهای مختلف عبادی، اجتماعی و معرفتی تبدیل کند. ●

زیر اشاره کرد:

۱ عدم پیشرفت امور مسجد و به هم ریختگی در مدیریت مسجد

ساده است؛ وقتی مسجدی با آن همه فعالیت که ناشی از ذات کاربردی آن در اجتماع است، آموزش در دست یک فرد فاقد تخصص باشد، دچار اختلال کارکرد خواهد شد. امروز کولر مسجد خراب است و فردا میکروفن‌ها صدای باکیفیت ندارند و روزی دیگر خرید جای و قند مسجد هم در هنگامه برگزاری یک مراسم به دقیقه نود می‌افتد و در نهایت سردرگمی کلیدواژه فعالیت‌های مسجد می‌شود.

۲ عدم کادر سازی در هیئت‌امنا

مسجد برای اداره امور خود در همه زمان‌ها نیازمند یک تیم است و در اختیار گرفتن همه امور مسجد توسط یک نفر اجازه رشد افراد در ترکیب هیئت‌امنا را نخواهد داد و مسجد از خدماتی که یک تیم می‌تواند در

برای جذب جوانان باید برنامه‌ریزی کرد

اهمیت جوان‌گرایی در امنای مسجد

احمد اولیایی

که شاید بتوان گفت چالش‌های امنیتی و اقتصادی و حتی اخلاقی و اعتقادی برای مردم ایجاد کرده است. برای مواجهه با چنین اتفاقی، همه سعی بر حذف یا تولید نسخه بدیل می‌کنند. اما راه دیگری هم وجود دارد و آن، ایجاد مقاومت در مردم نه فقط برای کاهش آثار سوء فضای مجازی، بلکه برای واکسینه کردن در برابر هر پدیده‌ای است که می‌تواند انسان ایرانی مسلمان را دچار چالش کند. اگر این واکسینه اتفاق بیفتد، دیگر نگران پدیده‌های متکثری نیستیم که هر لحظه می‌تواند به سبک زندگی ما حمله کند و به آن آسیب برساند.

مسجد و ایمنی اجتماعی

مسجد، خانواده و هیئت می‌توانند نقش

جهان و به تبع آن جامعه ما همیشه شاهد پدیده‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی نظامی متعدد است که گاه‌وبیگاه زندگی اجتماعی و فردی انسان را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. این پدیده‌ها دارای ابعاد گوناگون هستند و از جهات مختلف بر جامعه تأثیر می‌گذارند. این تأثیرات گاهی موافق با خیری است که انسان برای خود تعریف کرده و گاهی نیز ایجاد چالش می‌کند. برای تقابل با همه آثار سوء پدیده‌ها و اتفاقات، فارغ از عکس‌العمل‌های سریع و خاص، انسان نیاز به «واکسیناسیون اجتماعی» دارد. به عنوان مثال پدیده فضای مجازی، با گسترش مدرنیته و تکنولوژی‌های رسانه‌ای و ارتباطات، اکنون به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های ایران تبدیل شده

ایتام و نیازمندان، حل مسائل اجتماعی و ... همه در صدر اسلام در مساجد انجام می‌شده است.

به نظر می‌رسد اکنون با مساجدی در ایران روبرو هستیم که از میان همه کارکردهای مسجد، بیشتر به کارکرد عبادی توجه کرده‌اند. البته نقش مدرنیته و گسترش نگاه مدرن به زندگی که حذف دین از بدنه اجتماعی را دنبال می‌کند، به این کاهش کارکردی مسجد کمک کرده است. لذا مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بعضی‌ها مسجد را برخلاف آنچه ما حالا عرض کردیم. از مسائل سیاسی می‌خواهند به کلی برکنار بدارند. [می‌گویند] آقا شما وارد سیاست نشوید، کار خودتان را بکنید. کار خودتان یعنی چه؟ یعنی بیاپید همان نمازتان را بخوانید و بروید؛ فقط

واکسیناسیون اجتماعی سه‌گانه را بر عهد بگیرند. مسجد اگر به معنای تام و کاملش نقش اجتماعی خود را ایفا کند، می‌تواند انسان اجتماعی مقاومی را در برابر آثار فرهنگی، اعتقادی و اجتماعی ناشی از پدیده‌ها و تکنولوژی‌ها و به‌طور کل تهاجمات دنیای مدرن بسازد. این مسجد نه فقط محلی برای نماز، بلکه گذرگاهی برای اتصال دین و دنیاست. به این معنا که دغدغه‌های دنیوی و اخروی انسان معاصر در آنجا قابل حل یا حداقل قابل طرح است. مساجد صدر اسلام و دوران شکوفایی تمدن اسلامی گواه این مطلب است؛ چراکه مسجد کارکرد عبادی، سیاسی و اجتماعی داشته و حتی برای تمام دقایق روز انسان مسلمان برنامه داشته است. گفتگوی‌های سیاسی، قضاوت، رسیدگی به

پیش‌نمازی محض. این همان سکولاریسم است. سکولاریسم به معنای بی‌دینی نیست، سکولاریسم به معنای این است که دین در غیر عمل شخصی، هیچ بُروز و ظهوری نداشته باشد. نظام اجتماعی کاری به دین ندارد.^۱ اما ما از مسجدی صحبت می‌کنیم که قدرت واکسینه کردن داشته باشد؛ همان‌گونه که رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «إِذَا نَزَلَتْ الْعَاهَاتُ وَالْآفَاقُ غَوِيَ أَهْلُ الْمَسَاجِدِ»^۲ هنگامی که مشکلات و بلاها نازل می‌شود، اهل مساجد در امان هستند».

مدیریت بهینه در مسجد

برای رسیدن به چنین مسجدی باید بحث را به سمت مقوله مدیریت مسجد برد. مدیریت مسجد را می‌توان در سه سطح تعریف کرد؛ سیاست‌های کلان و قوانین بالادستی که حاکمیت برعهده دارد. در سطح وسط، نهادهای متولی مسجد مانند مرکز رسیدگی به امور مساجد است. در سطح پایین‌تر و اما مهم‌تر، هیئت‌امنا در قامت شورای مدیریت مسجد و امام جماعت در کسوت مدیر مسجد هستند که مسجد را مدیریت می‌کنند.

فارغ از اهمیت دو لایه اول در بهینه‌سازی مسجد، لایه سوم یعنی هیئت‌امنا نقش مهم‌تری دارد. همان‌طور که در شرح وظایف هیئت‌امنا، مساجد، ابلاغی از طرف مرکز رسیدگی به امور مساجد آمده، هماهنگی،

پیگیری و روابط عمومی، امور مالی و حسابداری، امور فرهنگی، امور اجتماعی، امور ساختمانی، عمرانی و فنی، امور بهداشت و سلامت^۳ فقط بخشی از وظایف این هیئت است. تبدیل مسجد عبادی صرف به مسجدی در قامت یک سنگر با کارکردهای متعدد اجتماعی، مهم‌ترین رویکرد هیئت‌امنا، حرفه‌ای در مسجد محسوب می‌شود. واضح است که این رویکرد و وظایف، انتخاب اعضای هیئت‌امنا را دشوار می‌سازد. قطعاً پیدا کردن افرادی که تمام صلاحیت‌های مدیریت مسجد را داشته باشند، کار بسیار دشواری است؛ اما می‌توان با اتخاذ یک مبنا، بسیاری از صلاحیت‌ها را نیز به ارمغان آورد. آن مبنا شاید «جوان‌گرایی» در هیئت‌امنا باشد. «هم از لحاظ جسمانی و هم از لحاظ فکری و ذهنی حقیقتاً توانایی‌هایی که در جوان هست، می‌تواند معجزه کند، می‌تواند کوه‌ها را جابه‌جا کند».^۴ اما در مسجد امروز، جوانان کمتر در مدیریت مسجد نقش ایفا می‌کنند. قطعاً تجربه و صبر بزرگ‌ترها در هیئت‌امنا ذخیره‌ای لازم برای مدیریت مسجد است؛ اما «اندیشه پیران و فکر و تجربه آنها آن‌وقت به کار می‌آید که حرکت جوانانه جوانان وجود داشته باشد».^۵ مدیران مسجد یا به عبارتی هیئت‌امنا، مسجد برای مدیریت مسجد و تغییر مسجد از یک مکان عبادی به یک سنگر تمام‌عیار

دهد. «بایستی برای جوان‌ها جایگاه خاص در مسجد ایجاد کرد؛ یعنی واقعاً باید برای جذب جوان برنامه‌ریزی کرد. نه اینکه ما با حضور میان‌سال و پیرمرد در مسجد مخالفیم؛ نه، مؤمنین همه باید بیایند به مسجد و استفاده کنند، اما جوان‌ها را باید جذب مسجد بکنیم. اینکه جوان مسجد را خانه خود و جایگاه خود بشناسد و به آن انس پیدا کند و رفت‌وآمد پیدا بکند، خیلی برکات دارد. کار را در جامعه جوان‌ها انجام می‌دهند، پیشران حرکت‌های اجتماعی جوان‌ها هستند، اینها هستند که کار می‌کنند، تلاش می‌کنند».^۶

امید است بزرگان ما در هیئت‌امنی مسجد با این رویکرد همراهی کنند و اجازه دهند فرزندان خود و جوانان کشور، در کنار آنها مدیریت مسجد را به‌دست گیرند●

پی‌نوشت

۱. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان

تهران، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱.

۲. محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۲۶.

۳. مرکز رسیدگی به امور مساجد، شرح وظایف

کارگزاران مساجد، ص ۴۸.

۴. گزیده‌ای از سخنان مقام معظم رهبری در دیدار

با جوانان، مجله پاسدار اسلام، اردیبهشت ۱۳۷۹،

شماره ۲۲۱.

۵. بیانات در دیدار با بسیجیان، ۱۳۹۵/۰۹/۰۳.

۶. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان

تهران، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱.

که قابلیت واکسینه کردن اجتماعی اهل خود را دارد، باید در بُعد شناختی و رفتاری قابلیت‌هایی داشته باشند. بُعد شناختی ناظر به آگاهی‌ها، اطلاعات و دانش‌های لازم است و بُعد رفتاری از کنش‌ها و اقدامات حکایت می‌کند. افراد بزرگسال و مسن شاید در بُعد شناختی مزیت بیشتری داشته باشند، اما در بُعد رفتاری، جسارت، قدرت و سرعت لازم را ندارند. این ویژگی‌ها در جوان بیشتر یافت می‌شود.

با توجه به سرعت گسترش مدرنیته و آثار سوء آن و همچنین تنوع پدیده‌های اجتماعی، لازم است تقویت بُعد رفتاری در مدیریت مسجد با سرعت بیشتری انجام شود. البته حتی شاید بتوان گفت تفاوت زیست امروز با سبک زندگی دهه‌های گذشته، نشان می‌دهد که جوانان در بُعد شناختی هم دست‌کمی از پیران ندارند. آنها تغییرات تکنولوژیک امروز و آثار اجتماعی آن را بیشتر درک کرده‌اند، در جامعه حضور مؤثرتری دارند، در دانشگاه تحصیل کرده و پیام‌های رسانه‌ای متنوع و متکثری را دائماً دریافت کرده‌اند؛ لذا شاید بتوان گفت در بُعد شناختی هم دارای ضعف نیستند.

همان‌طور که پیشتر بیان شد، تغییر رویکرد مسجد از انزوا به حضور اجتماعی نیاز به جسارت و حذف رویکرد محافظه‌کاری دارد. این کار را فقط جوان می‌تواند انجام

پرونده ویژه

مسجد، خیمه عاشورایی

مرتضی عالمی

محرم و انقلاب، مسجد و تداوم آن

صفحه ۵۲

معرفی کتاب

رحمت و اسعه، اثر آیت الله بهجت

صفحه ۵۹

مهدی عالمی

بررسی ویژگی های سپاه اموی

صفحه ۶۵

حرکت صبر

درون مایه حرکت حضرت
اباعبدالله (علیه السلام) از آغاز تا انتها

الهی پورسالاری

یکی از بایسته های تقرب به سوی حق تعالی آن است که در مقابل سختی ها و شدائد این راه پرییچ و خم صبور بود. اصولاً رسیدن به هیچ موفقیتی بدون گذر از مشکلات و رد شدن از موانع امکان پذیر نیست. این قاعده در مسیر عبودیت نیز جاری است؛ چنان که در آیه ۳۰ سورة فصلت به نتایج این صبر اشاره شده است: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ، نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ؛ بی تردید کسانی که گفتند: پروردگار ما «الله» است، سپس پایداری نمودند، فرشتگان بر آنها فرود می آیند و می گویند که هرگز مترسید و غمگین نشوید و مزده باد شما را به بهشتی

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

اصولاً رسیدن به
هیچ موفقیتی بدون
گذر از مشکلات و
رد شدن از موانع
امکان پذیر نیست

است.

کربلا و حرکت امام حسین (علیه السلام) از آنجاکه وسیع‌ترین و سریع‌ترین کشتی برای نجات انسان‌هاست، گوشه‌گوشه‌اش نمایش صبر و شکیبایی است؛ الگویی کامل و تمام از ظهور صبر در تارک تاریخ برای پویندگان مسیر عبودیت. الگویی که نه صبر تنها را، بلکه صبر جمیل را ترسیم می‌نماید. آن چنان این صبر، بزرگ و معنادار است که چشم‌انداز روشن و امیدبخشی از نتیجه کار صابران را به نمایش می‌گذارد. در حماسه عاشورا، صبر در تمام شئون رفتاری و گفتاری امام و یاران باوفایش مشهود است.

امام حسین (علیه السلام) آن زمانی که از مکه به قصد عراق خارج شد، در خطبه‌ای مسیر حرکتشان را مسیر صبر توصیف کردند و فرمودند: «رَضِيَ اللَّهُ رِضَانَا أَهْلَ الْبَيْتِ، نَصِرُ عَلَى بَلَاءٍ وَ يُؤَفِّينَا أَجَرَ الصَّابِرِينَ»^۲ رضایت و پسند ما خانواده،

که به آن وعده داده می‌شدید. ما سرپرستان، دوستان و یاران شما در دنیا و آخرت هستیم». دنیا در لسان روایات به مثابه دریایی پر از طوفان و آشفتگی به تصویر کشیده شده است. کسی که قصد پیمودن این مسیر را دارد باید منتظر امواج سهمگین و طوفان‌های شدید باشد، و جزر و مد و سایر مشکلات دریا را تحمل نماید. از این‌رو حضرت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرمایند: «الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهَا خَلْقٌ كَثِيرٌ»^۱ دنیا دریایی عمیق است که بسیاری در آن غرق می‌شوند».

بسیاری از مردم چون تاب و تحمل سختی‌ها و مشکلات را ندارند، تسلیم می‌شوند و از رسیدن به مقصود بازمی‌مانند. این در حالی است که صبر و استقامت انسان را از طوفان‌ها عبور می‌دهد و اگر کسی صبوری را پیشه خود نسازد، اسیر کید دنیا خواهد شد و این همان سقوط به ورطه غفلت و نابودی

مسجد
خیمه عاشورایی

صبر و استقامت

انسان را از

طوفان‌ها عبور

می‌دهد و اگر کسی

صبوری را پیشه

خود نسازد، اسیر

کید دنیا خواهد شد

و این همان سقوط

به ورطه غفلت و

نابودی است

همان رضای الهی است. بر بلا و آزمون او صبر می‌کنیم، او نیز پاداش صابران را به ما عطا می‌کند».

وجود این صبر آن چنان برای حرکت امام لازم و ضروری بود که ایشان در یکی از منازل به یاران خود فرمودند: «أَيُّهَا النَّاسُ! فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَصْبِرُ عَلَى حَدِّ السَّيْفِ وَ طَعْنِ الْأَسْةِ فَلْيَقُمْ مَعَنَا وَلَا فَلْيَنْصَرِفْ عَنَّا»^۳ ای مردم! هر کدام از شما که تحمل تیزی شمشیر و ضربت نیزه‌ها را دارد با ما بماند، وگرنه برگردد».

امام حسین (علیه السلام) برای امیدبخشی، دل‌داری یاران و خانواده خویش و همچنین آماده ساختن آنان برای تحمل سختی‌های این راه فرمودند: «صَبْرًا بَنَى الْكِرَامِ فَمَا الْمَوْتُ إِلَّا قَنْطَرَةٌ يَعْْبُرُ بِكُمْ عَنِ الْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ إِلَى الْجَنَّةِ الْوَاسِعَةِ وَالنَّعِيمِ الدَّائِمَةِ؛ صبر و مقاومت کنید ای بزرگ‌زادگان! چرا که مرگ، فقط پلی است که شما را از رنج و سختی عبور می‌دهد و به‌سوی بهشت گسترده و نعمت‌های همیشگی می‌رساند».

میدان نبرد یکی از عرصه‌های بروز سختی‌هاست. زخم شمشیر و نیزه، جراحت و خون، قطع اعضا، تشنگی، خستگی، جان باختن یا اسیر شدن، از پیامدهای حضور در میدان مبارزه است. هر کس صبر و مقاومت بر این‌ها نداشته باشد، مرد میدان جهاد نیست. حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) از آغاز حرکت، نیروهایی را همراه داشت که تحمل تیغ و تیر و زخم شمشیر و مرگ در این راه را شیرین‌تر از غسل می‌دانستند و خود را برای همه آن

آماده کرده بودند؛ آن چنان که هزار بار کشته شدن در این راه برایشان آسان بود.

در روز عاشورا هنگامی که فشار نظامی، تشنگی و سایر مشکلات هجوم آورد، یاران گرد امام جمع شدند، به او چشم دوختند تا رهنمود امام را بشنوند. امام (علیه السلام) خطاب به آنان با چهره‌ای گشاده و با نفس آرام فرمودند: «صَبْرًا بَنَى الْكِرَامِ! فَمَا الْمَوْتُ إِلَّا قَنْطَرَةٌ تَعْْبُرُ بِكُمْ عَنِ الْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ إِلَى الْجَنَّةِ الْوَاسِعَةِ وَالنَّعِيمِ الدَّائِمَةِ»^۴ ای فرزندان کرامت و شرف! شکبیا باشید، مرگ پلی است که ما را از مشکلات و سختی‌ها به‌سوی بهشت وسیع و نعمت‌های جاویدان عبور می‌دهد».

و در جای دیگری فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذِنَ فِي قَتْلِكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ»^۵ به‌راستی خداوند اذن کشته شدن و شهادت شما را داده است، پس بر شما لازم است که صبر کنید».

آن حضرت خطاب به احمدبن حسن، پس از آنکه از جنگی سخت برگشت و از عمو آب خواست، فرمودند: «یا بنی اصبر قليلاً حتى تلقى جدك فيسقيك شربة من الماء لا تظما بعدها ابداً»^۶ پسر من! کمی شکبیایی کن تا جدت رسول خدا را ملاقات کنی، پس آنگاه از آبی سیرابت کند که هرگز بعد از آن تشنه نشوی».

همچنین امام حسین (علیه السلام) خطاب به حضرت علی‌اکبر هنگامی که برای تجدید قوا آب خواست، فرمود: «اصبر حبیبی فانك لاتمسي حتى يسقيك رسول الله بكاسه»^۷ عزیز دلم صبر کن؛ زیرا به‌زودی از دست جدت رسول خدا سیراب می‌شوی».

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

کربلا و حرکت

امام حسین (علیه السلام)
از آنجاکه وسیع ترین
و سریع ترین
کشتی برای نجات
انسان هاست،
گوشه گوشه اش
نمایش صبر و
شکیبایی است

چنین رجز می خواند:

صَبْرًا عَلَى الْأَسْيَافِ وَالْأَسِنَّةِ
صَبْرًا عَلَيْهَا الدُّخُولُ الْجَنَّةِ

کسی که صبر داشته باشد، درد و مصیبت و زخم و مشقت را بهتر و بیشتر تحمل می کند. اما بی شک قهرمان همه جانبه صبر در حماسه کربلا، زینب کبری (علیها السلام) است؛ آن حضرت شهادت نزدیک به بیست نفر از نزدیکان خود را به چشم دید، سرپرست کاروان آزادگان کربلا تا کوفه و شام بود، و در مبارزه سختی قرار گرفت که با سخنرانی ها و خطابه های مختلف صبر جمیل را به تصویر کشید.

کربلا جلوه گاهی از صبر برای پیوندگان مسیر حقیقت است که در تمام امور و شئون خود متکی بر آن باید شکیبایی را در حالت اعلای خود تمرین و جاری کنند •

پی نوشت

۱. تفسیر منسوب به امام عسکری (علیه السلام)، ص ۴۳۲.
۲. سید محسن امین، اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۵۹۳.
۳. حافظ سلیمان قندوزی حنفی، ینابیع المودة، ص ۴۰۶.
۴. ابن طاووس، لهوف، ص ۲۶.
۵. شیخ صدوق، معانی الاخبار، ص ۲۸۸.
۶. حافظ سلیمان قندوزی حنفی، ینابیع المودة، ص ۴۱۵.
۷. سید محسن امین، اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۶۰۷.
۸. همان.
۹. ابن طاووس، لهوف، ص ۱۱۹.
۱۰. سید محسن امین، اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۶۱۰.

امام حتی در لحظات وداع با اهل حرم وقتی با گریه و بی تابی آنان مواجه شد، خطاب به سکینه فرمودند: «یا نُورُ عَيْنِي ... فَاصْبِرِي عَلَى قَضَاءِ اللَّهِ وَلَا تَشْكِي فَإِنَّ الدُّنْيَا فَانِيَةٌ وَالْآخِرَةُ بَاقِيَةٌ»^۱ ای نور چشمم! ... پس باید بر تقدیرات الهی صبر کنی و شکوه نکنی؛ چراکه دنیا ناپایدار و آخرت ماندگار است». حمیدبن مسلم می گوید: «حسین (علیه السلام) را در سخت ترین لحظه های عاشورا و جنگ دیدم. به خدا سوگند هرگز مرد گرفتار و مصیبت زده ای را ندیدم که فرزندان و خاندان و یارانش کشته شده باشند، درعین حال استوارتر و قوی دل تر از آن بزرگوار باشد. چون پیاده نظام به او حمله می کردند، او با شمشیر بر آنها حمله می کرد و آنها از راست و چپ می گریختند؛ چنان که گله روباه از شیری فرار کند»^۲.

آنگاه که حضرت به زمین افتاده بود و لحظات آخر عمر خویش را سپری می کرد، آخرین پرده از شکوه صبر خویش را با این جملات به عرصه نمایش گذاشت: «صَبْرًا عَلَى قَضَائِكَ يَا رَبِّ، لَا إِلَهَ سِوَاكَ يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ، مَا لِي رَبُّ سِوَاكَ وَلَا مَعْبُودُ غَيْرَكَ، صَبْرًا عَلَى حُكْمِكَ»^۳ در برابر قضای تو صبر می کنم، خدایی جز تو نیست، ای پناه پناه آورندگان، معبودی جز تو وجود ندارد، بر حکم تو صبر می کنم».

این فرهنگ و نگاه نیز در تک تک یاران آن حضرت متجلی بود و در شعرها و رجزهایشان نمود داشت. برای نمونه سعدبن حنظله

ریشه در مسجد شاخه در آسمان انقلاب

محرم و انقلاب، مسجد و تداوم آن

مرتضی عالمی

”

پایتخت

فعالیت‌های رسول

اکرم ﷺ در پایتخت

جهان اسلام،

مسجد است

مرکز فعالیت‌های دینی و عبادی است، بلکه مرکزی برای فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی نیز به‌شمار می‌رود و حتی فراتر از آن، شهر بر محور آن توسعه می‌یابد. پایتخت فعالیت‌های رسول اکرم ﷺ در پایتخت جهان اسلام، مسجد است.

مسجد، قراگاه فعالیت‌های مسلمانان و یادگار نبی مکرم از این پس به قلب تپنده مهم‌ترین فعالیت‌های دنیای اسلام تبدیل می‌شود؛ به‌گونه‌ای که شروع بزرگ‌ترین

رسول اکرم ﷺ از مکه به مدینه مهاجرت کرده‌اند. راهی طولانی آمده‌اند. مدتی در نزدیکی یثرب در آبادی‌ای به نام «قبا» به انتظار اهل بیتشان هستند. در همین زمان، مسجدی را بنا نهادند که به آن مسجد قبا یا مسجد التقوی نیز می‌گویند.

پس از پیوستن اهل بیتشان، مدینه را به نور وجودشان آراستند. مدتی نگذشته است که پیامبر گرامی ﷺ سنگ بنای مسجدی را در مدینه بنا می‌نهند؛ مسجدی که نه تنها

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

جریان حرکت

مساجد در انقلاب

اسلامی هرگاه به

ماه محرم می‌رسید،

پرچم و جوش تر

می‌شد

تبدیل شدند.

«یکی از علل پیروزی این انقلاب مبارک در ایران اسلامی، و یا لاقلاً سهولت این پیروزی، این بود که مردم به مساجد اقبال پیدا کردند؛ جوانان مساجد را پر کردند و علمای اعلام، مساجد را به عنوان مرکزی برای تعلیم، تربیت، روشنگری افکار و اذهان، مورد استفاده قرار دادند و مسجد، مرکزی برای حرکت، آگاهی، نهضت و افشای اسرار زمامداران فاسد و خودفروخته رژیم طاغوت شد. در دوره مشروطیت هم همین طور بوده است؛ در دوره ملی شدن صنعت نفت هم تا حدودی همین طور بود؛ در زمان انقلاب هم که این مسئله، به حدّاعلی رسید». مثلاً مسجدی همچون مسجد کرامت در مشهد به پایگاهی برای تفسیر آیات الهی و ارائه نگاهی اصیل و مستند از اسلام بدل گشته بود.

جریان حرکت مساجد در انقلاب اسلامی هرگاه به ماه محرم می‌رسید، پرچم و جوش تر می‌شد. خون حسین (علیه السلام) آتشی علیه ظلم و بی‌عدالتی در طول تاریخ روشن کرده است که به این سادگی‌ها سرد نخواهد شد. چه‌اینکه انقلاب اسلامی در محرم و صفر پرخروش تر علیه ظلم و استبداد، حسینی‌وار می‌شد. همه ناظران معتقدند و اعتراف دارند که با آمدن ماه محرم و صفر حرکت انقلابی مردم سرعت می‌گرفت. چه‌اینکه در خرداد ۱۳۴۲ که مصادف با محرم بود، بزرگ‌ترین حرکات جنبش انقلابی از مسجد و با محوریت مسجد شکل گرفت. اگرچه شعارها علیه ظلم و

حرکات تاریخ اسلام را باید در مسجد جست؛ چنان‌که پیامبر و امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) هرگونه فعالیت سیاسی، اجتماعی، عبادی و علمی را در این مکان برقرار می‌کردند. نشر معارف دینی در طول سالیان پس از اسلام، ازجمله نشر عزای حسینی در بستر مسجد صورت می‌پذیرد. علاوه بر این نقش‌آفرینی مسجد در ظهور امام زمان (علیه السلام) را نیز نمی‌توان نادیده گرفت و شروع ظهور از مسجد الحرام خواهد بود^۱ و مرکز حکومت ایشان نیز مسجد خواهد بود.^۲

هزار و اندی سال پس از قیام رسول گرامی (صلی الله علیه و آله)، دقیقاً در زمانه‌ای که نقش دین در اداره جامعه به چالش کشیده می‌شد و تلاش دستگاه حاکم بر تضعیف آن بود، این بار نیز عالمی متقی، از درون مهم‌ترین پایگاه دینی، بیدارباش امت اسلام را ندا داد. مساجد از آن پس رنگ و بوی مسجد نبوی گرفتند. روح اسلام ناب در آنها دمیده و جریان اسلام ناب بر آنها حاکم شد و حرکتی عظیم آفرید تا طاغوت و زنگار آلودگی را از قلب کشور شیعیان پاک کند. حرکت‌هایی عظیم در جامعه از درون مساجد شروع شد و هسته‌های مبارزه شکل گرفت. تشکیلات انقلابی به هم پیوستند و سازمان‌دهی‌ها صورت پذیرفتند. تبیین هدف مبارزه و افق انقلابی حرکت مبارزاتی امام خمینی در مساجد و حسینیه‌های مختلف مورد پیگیری قرار گرفتند. مساجد نقش اجتماعی خود را بازیافتند و به محل مباحثه‌های سیاسی، علمی، اعتقادی و ...

مسجد
خیمه عاشورایی

تبیین اهداف
انقلاب اسلامی
در مسجد و با
استفاده از موقعیت
ماه محرم که قلوب
مردم متوجه مراسم
معنوی است و
حضورشان در
این مکان پررنگ
می‌شود، الزامات
مسجد در زمان
حاضر است

استبداد شاهنشاهی بیان می‌شد، اما از
استکبار و ظلم جهانی نیز غافل نبودند. در
همین سال برای نخستین بار علیه اسرائیل
شعار دادند و چنین خواندند:

عقال اسرائیلی رسوا

کشتند از کین بی‌پناها را

در تربت اعلا

شد موج خون برپا

نقش مسجد با پیروزی انقلاب تقویت
شد. مسجد این بار پایگاهی برای جهاد
بود. از استمرار آموزش‌های اعتقادی،
اخلاقی، سیاسی و اجتماعی جهت مبارزه
با گروهک‌های منافقین و شبهه‌آفرینان
تا پایگاهی برای آموزش و اعزام بهترین
انسان‌های دنیای اسلام برای مبارزه با جبهه
استکبار. «۹۷ درصد از شهدای ما مسجدی
بوده‌اند. اگر تحقیق بشود. این خیلی حرف
مهمی است. از هر صنفی: دانشجوی است،
مسجدی است، کاسب است مسجدی است،
دانش‌آموز دبیرستانی است مسجدی است.
از مسجد حرکت کردن و راه افتادن و رفتن
به میدان‌های جنگ و جان خودشان را کف
دست گرفتن، به زبان آسان است؛ جان در
کف دست گرفتن، جان فدا کردن به زبان
[آسان است]؛ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ،
انسان خب می‌گوید که بله ما جانمان [را
می‌دهیم]؛ آن وقتی که در مقام عمل مواجه
می‌شود با مرگ، جور دیگری است، خیلی
سخت است. این جوان‌ها از مسجد رفته‌اند

و جان خودشان را در راه خدا داده‌اند؛ نقطه
عزیمت عبارت است از مسجد. خیلی حرف
بزرگی است، حرف مهمی است».

مسجد امروزه نیز در جایگاه خود قرار
دارد و می‌تواند در تداوم ارزش‌های دینی و
انقلابی نقش‌آفرینی نماید. مسجد همواره
نقش خود را با نیازهای جامعه تطبیق داده
و علاوه بر نقش عبادی و اعتقادی، گاهی مرکز
مبارزاتی و گاهی مرکز جهاد نظامی بوده است.
شرایط امروز جامعه نیز استفاده از بسترهای
جدید را در کنار موقعیت‌های زمانی انتظار
دارد. نیازها و اقتضائات امروزی برای بیان
اسلام اصیل انقلابی و مباحثه و گفتگو جهت
تبیین اهداف انقلاب اسلامی در مسجد و با
استفاده از موقعیت ماه محرم که قلوب مردم
متوجه مراسم معنوی است و حضورشان در
این مکان پررنگ می‌شود، الزامات مسجد
در زمان حاضر است. «مسجد پایگاه انواع
و اقسام فعالیت‌های اجتماعی است؛ یعنی
وقتی ما مردم را گرد این محور جمع کردیم،
از آنها چه می‌خواهیم. یکی از چیزهایی که
می‌خواهیم این است که به فعالیت‌های
اجتماعی بپردازند. در جامعه اسلامی همه
آحاد وظیفه دارند، مسئولیت دارند، باید کار
انجام بدهند؛ کار برای پیشرفت جامعه، کار
برای امت. بنابراین اینجا محل پمپاژ فکرها
و پراکندن وظایف مختلف و کشاندن مردم
به کارهای گوناگون است. مسجد برای انجام
فعالیت‌های اجتماعی و پایگاه فعالیت‌های
اجتماعی است».^۳

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

پی‌نوشت

۱. محمد باقر

مجلسی، بحار الانوار،

ج ۵۲، ص ۳۰۶.

۲. علی کورانی، عصر

ظهور.

۳. بیانات در دیدار

با ائمه جماعات

مساجد تهران،

۱۳۹۵/۰۵/۳۱.

پیچیده نیست: «مسجد پایگاه بزرگ بسیج فرهنگی و حرکت فرهنگی است؛ شیوه کار را باید در مسجد آموخت که چه کار کنیم. اولاً به شما عرض بکنم حرفی که شما با مأمومین خودتان و مسجدی‌های خودتان می‌زنید، از نطق تلویزیونی و مانند اینها به مراتب کارآمدتر و مؤثرتر است. بارها این را عرض کرده‌ایم که نگاه چشم‌درچشم و جلسه نزدیک که نفس‌گوینده به شنونده می‌خورد، یک چیز دیگری است. این فقط هم در اجتماعات ما تجلی دارد؛ البته در کل اسلام در نمازهای جمعه و امثال اینها این هست، لکن در بین شیعه، رُروز و ظهور بیشتری دارد. این مجالس روضه خوانی، مجالس وعظ و خطابه، مجالس گوناگون خیلی چیزهای مهمی است؛ اینها را دست‌کم نباید گرفت، هم از فضای مجازی مؤثرتر است، هم از صداوسیما مؤثرتر است، منتها خب دایره‌اش محدود است؛ اگر چنانچه این سلسله عظیم، این تشکیلات عظیم خوب کار کند و در همه جا کار کند، تأثیراتش بر همه اینها فائق خواهد آمد و می‌توانید شما این جوان را، این مخاطب را به معنای واقعی کلمه مصونیت ببخشید و می‌توانید او را در مقابل این میکروب‌ها و این ویروس‌هایی که به‌طور دائم دارد سرازیر می‌شود به‌طرف این کشور و طرف این نظام واکسینه کنید. بنابراین [مسجد] هسته مقاومت است، منتها مقاومت بآنواعه: مقاومت فرهنگی، مقاومت سیاسی، و در جای خود هم مقاومت امنیتی و نظامی؛ کما اینکه در مساجد [این‌گونه بوده]» ●

در برابر حجم وسیع حملات ترکیبی دشمن که جامعه ایرانی را فراگرفته است، هسته مقاومت فرهنگی باید در مسجد شکل بگیرد: «مسجد عبارت است از هسته مقاومت. مقاومت وقتی گفته می‌شود، فوراً ذهن می‌رود به مقاومت نظامی و امنیتی و امثال اینها. خب بله، آن هم قطعاً مقاومت است، اما بالاتر از آن، مقاومت فرهنگی است. حصار فرهنگی، خاکیز فرهنگی در کشور اگر سست باشد، همه چیز از دست خواهد رفت.» «من به شما عرض بکنم: امروز بعد از ۳۷ سال، ۳۸ سال از پیروزی انقلاب، انگیزه دشمنان برای نفوذ در حصار فرهنگی از روز اول بیشتر است؛ نه اینکه کم نشده، قطعاً زیاد شده؛ روش‌ها را هم که شما می‌بینید: این شیوه‌های فضای مجازی و تبلیغات گوناگون و ماهواره و امثال اینها؛ [یعنی] انگیزه‌ها بیشتر شده. آماج این حرکت هم درست همان چیزی است که مایه و هسته اصلی ایجاد نظام اسلامی شد؛ یعنی ایمان دینی، آماج این است. با حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی و سیاست‌های جمهوری اسلامی مخالفند، به‌خاطر مخالفت با ایمان دینی؛ چون می‌دانند اگر ایمان دینی نبود، این انقلاب پیروز نمی‌شد، این نظام به وجود نمی‌آمد...» «بنابر این مسجد، [هم] پایگاه مقاومت است، هم [پایگاه] رشد فعالیت‌های فرهنگی و هدایت فرهنگی و بصیرت فرهنگی [است]؛ در دل فرهنگ، سیاست هم هست».

راه‌های مبارزه با این فشار رسانه‌ای چندان

مسجد
خیمه عاشورایی

چگونه با هزینه کم مسجد را آذین‌بندی کنیم؟

امیرحسین محمودی

یکی از امتیازات مکتب اسلام، نسبت به همه محیط‌های پر ادعای تربیتی، حتی در بالاترین سطوح ادیان دیگر یا مجموعه‌های ریز و درشت فرهنگی همان چیزی است که آنها برای فراهم کردنش دست و پا می‌زنند و ما به صورت مفری همیشگی از آن برخورداریم. هر کسی که کار تربیتی کرده، خوب می‌داند که اولین مسئله، فراهم آوردن یک پاتوق ثابت و جذاب روزانه برای مخاطبان است. چیزی که حتی در مکاتب دینی آنها هفته‌ای یک بار تعریف شده، ولی در نگاه راهبردی دین ما هر روز قابلیت دسترسی دارد. برای ما «مسجد» همان پاتوق جذاب همیشگی، همان مکان اهدایی خداوندی و همان سنگر فرهنگی برای تربیت انسان‌هاست. اگر خواستید در زیباسازی و آذین‌بندی و فضاسازی مسجد اصولی بدانید، به همین مقدمه و تعریف، نگاه ویژه داشته باشید.

”

شما با محیطی
روبه‌رو هستید
که علاوه بر
استقرار دائمی،
مناسبت‌های
سالیانه واحد دارد

توجه به دائمی بودن فضای تربیتی

مسجد

شما با محیطی روبه‌رو هستید که علاوه بر استقرار دائمی، مناسبت‌های سالیانه واحد دارد. توجه داشته باشید فارغ از اتفاقات و مناسباتی که ممکن است مقطعی و غیرقابل پیش‌بینی رخ دهد، با توجه به همین مسئله

ساده، اساساً نباید ابزارهای آذین‌بندی و فضاسازی شما یک‌بارمصرف یا کوتاه‌مدت تعبیه گردد. از وسایلی استفاده کنید که از حیث جنس و مواد به‌کاررفته یا امکان نگهداری تا سال‌ها قابل استفاده باشند. در بسیاری از مساجد کشور پرده‌ها و بیره‌های مناسبتی در اوج زیبایی بدون تاریخ خاصی در

درواقع همانند یک نمایشگاه سردر ورودی مسجد آذین‌بندی شما جذاب‌ترین نوع ممکن باشد. به‌طور مثال در فضای امروزی قالب‌های طراحی پوستری - داستانی یکی از جذاب‌ترین شیوه‌های فضاسازی تلقی می‌گردد یا به‌عنوان یک نمونه دیگر مدل همیشگی آذین‌بندی شما که به یک صورت مشخص بود، این بار با خلاقیت ویژه‌تر و به‌نوعی دیگر با نظر مخاطبان جوان شما نصب گردد.

۳ توجه به بوم دینی و ارزشی مسجد برای آذین‌بندی

امام راحل فرمودند مسجد سنگر است. عنوان سنگر شما را به یاد چه می‌اندازد؟ مسجد شما چند شهید داده؟ اگر تازه تأسیس

نظر گرفته می‌شود که سال بعد یا در مسجد دیگر قابل استفاده باشد.

۲ توجه به جذابیت فضاسازی مسجد برای مخاطب

مسجد پاتوقی جذاب و منحصر به فرد برای مخاطب است؛ پس باید به الزامات فراهم کردن این محیط جذاب هم پایبند باشید. اصولاً محیط‌هایی برای مخاطب، به‌ویژه نوجوانان و جوانان، جذاب است که از حیث نوآوری و شکل‌تزیین به‌روز و جدید باشد. نگران نباشید؛ این نکته با مسئله اول هیچ تضادی ندارد. شما می‌توانید یکی از محل‌های آذین‌بندی را (ترجیحاً مکانی که در چشم مخاطب و محل ورود اولیه اوست) به‌طور غیرثابت با نظر خود او تنظیم کنید.

“
از وسایلی استفاده
کنید که از حیث
جنس و مواد
به‌کاررفته یا امکان
نگهداری تا سال‌ها
قابل استفاده باشند

مسجد
خیمه‌آشورایی

”

مسجد باتوقی

جذاب و

منحصربه‌فرد برای

مخاطب است؛

پس باید به الزامات

فراهم کردن این

محیط جذاب هم

پایبند باشید

است، چگونه در ایام فتنه ظاهر شده؟ یا اصلاً به چه ویژگی فرهنگی خاصی شهره شده است؟ از همین سابقه ارزشی و فرهنگی استفاده کنید تا فضا سازی همراه تصاویر و پوسترها، حتی همان مدل آذین بندی موجود در عکس های قدیمی و خاطره ساز مسجد باشد. بگذارید مخاطب روح همان سنگر و محیط فرهنگی غالب در اذهان و همان حسی را بیابد که از توصیف مسجد پیدا کرده است.

توجه به سادگی، عدم تجمل گرایی و متناسب با فطرت خدایی مخاطب

اگر مسجد تنظیم مقر و مکان مشخص از سوی خدا برای ماست، مباد با تجمل گرایی و لوکس کردن این فضا، مخاطب به جای مسجد و مراسم، محو آذین بندی شما شود. آذین بندی وسیله ای برای اعلام و انتقال فضای متناسب با ایام است. در سال های اخیر کتیبه های پرطمطراق و پرهزینه اهل بیتی گرچه بسیار زیبا به نظر می رسد، ولی نه تنها حواس مخاطب از سخنران و مداح را پرت می کند، بلکه موجب سوالات جدی در ذهن مخاطب می گردد. فضا سازی و آذین بندی شما باید با روح پاک و فطرت ساده و خدایی مخاطب تلازم داشته باشد.

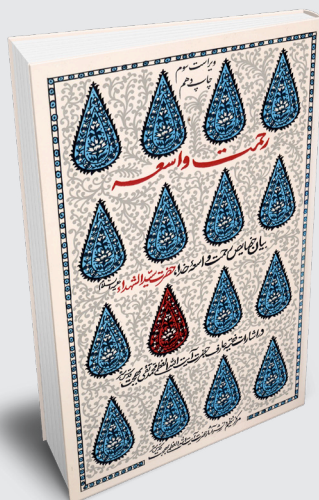
توجه به محیط اطراف، ساده ترین ابزارهای موجود و غیر قابل استفاده ترین امکانات

اصلی کلیدی و شعاری همیشگی داشته

باشید. شعارها فقط مختص محتوای سخنرانی نیست، حتی آذین بندی شما هم باید شعار داشته باشد. شعار آذین بندی استفاده از «همه چیز و همه جا» در فضا سازی است. موفق ترین طراحان داخلی و دکورسازان معتقدند از تک تک وسایل موجودی که در اطراف شماست و بدون استفاده به نظر می رسد، می توان برای زیبا سازی و منحصربه فرد کردن فضا استفاده کرد. انواع گونی ها، طناب ها، پارچه ها حتی نوع قرار گرفتن ستون ها و تیر برق خیابان اطراف مسجد باید در ذهن شما وسیله ای برای آذین بندی و مورد استفاده در فضا سازی باشد و چنان که هدف ما درگیر کردن همه مردم محله و مخاطبان با فضای عزاداری یا سُورور است، در زیبا سازی محیط هم باید هدف ما درگیر کردن همه ابزارها و امکانات قابل استفاده باشد.

توجه به اصل مغفول تبادل فرهنگی حتی در آذین بندی

با رصدی اجمالی، اگر در آذین بندی محصول یا مدل خلاق ویژه ای داشته اید، با مسجد محل دیگر به اشتراک گذارید یا در اختیار آنها قرار دهید. از سوی دیگر با ایجاد گروه تبدالی چند محله ای حتی در آذین بندی هم از مدل های متفاوت مساجد دیگر محله ها استفاده کنید. گاهی برخی نکات ریز تزیین در محیط های دیگر سرمنشأ ایده های بزرگ در ذهن شما می گردد.

رحمت واسعه

بیان خصایص رحمت واسعه خدا، حضرت سید الشهدا علیه السلام
در اشارات فقیه عارف، حضرت آیت الله العظمی محمدتقی بهجت قدس سره

سیدالشهدا علیه السلام، درس‌ها و عبرت‌های عاشورا، فضائل و کرامات سیدالشهدا علیه السلام و اهل بیت آن حضرت، آداب و فضائل زیارت سیدالشهدا علیه السلام، مجلس عزای سیدالشهدا علیه السلام، بایسته‌های منابر حسینی، و پرسش‌ها و پاسخ‌ها.

وجه تمایز کتاب رحمت واسعه این است که هر جای آن را باز کنید، نکته‌ای برای شما دارد و نیاز نیست که حتماً از صفحه اول شروع به مطالعه کنید. ضمن اینکه طیف گسترده‌ای از مخاطبان در سطوح مختلف سنی و تحصیلی را در بر می‌گیرد.

از ضمیمه‌های پژوهشی خوب این کتاب می‌توان به کتابنامه، فهرست اعلام و فهرست تفصیلی آن اشاره کرد.

واقعۀ عاشورا رویداد عظیمی است که از جهات گوناگون از دیگر رویدادهای بزرگ عالم متمایز است. عالمان پرهیزکار شیعه در مناسبت‌های گوناگون به بیان عظمت مقام و مصائبی که به امام حسین علیه السلام و یاران و اهل بیتش واقع شده است می‌پردازند و این مهم را یکی شعائر دین می‌دانند.

این کتاب پژوهشی موضوعی در بیانات کتبی و شفاهی آیت الله بهجت است که با رعایت کامل امانت‌داری در یازده فصل بخش‌بندی شده که شامل این موارد است: شوق زیارت، اشاراتی در باب محبت اهل بیت علیهم السلام، خصائص اصحاب سیدالشهدا علیه السلام، تاریخ سیدالشهدا و اهل بیت آن حضرت علیهم السلام، خبائث و شقاوت دشمنان

نامردمان بی مرآت

بررسی ویژگی‌های سپاه اموی

مهدی عالمی

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

۶۶

چرا به یاری من
نمی‌آیید؟ مالک‌بن
نضر داشتن بدهی
و عائله‌مندی خود
را بهانه کرد، دعوت
امام را رد کرد و رفت

تعقیب او پرداختند، اما چون به روستایی به
نام شیفه رسید، تعقیب‌کنندگان او را شناختند
و رهایش کردند.

روایتی حقیقی که چهره مردم کوفه را تا
حدودی به نمایش درمی‌آورد. مردمی که به
دلایل و ویژگی‌های متعدد خوب و بدی که
در طول تاریخ داشته‌اند، در حوادث و وقایع
مهمی از جمله فتح ایران تا حادثه کربلا و بعد
از آن نقش‌آفرینی کرده‌اند.

قبل از شروع کلام اشاره‌ای گذرا به پیدایش
شهر کوفه ضروری است. شهری که با کاربری
نظامی در سال ۱۷ قمری به دستور خلیفه
اول ساخته شد. قبیله‌های متعددی از
مکان‌ها و فرهنگ‌های متعدد در آن گرد
آمدند. از همین رو شهری نوبنیاد و فاقد هویت
تاریخی، ساکنانی اصیل، یکدست و هماهنگ
بود. طیف وسیعی از افراد از قومیت‌های
مختلف با ادیان و مذاهب مختلف در آن گرد
آمده بودند. از جهتی به دلیل اینکه مردمی
با روحیات نظامی و دارای سلاح بودند، دارای
روحیه‌ای سرکش بودند و از این رو در مقابل
هم سریع صف‌آرایی می‌کردند.

موارد مذکور زمینه‌ساز ویژگی‌هایی خاص
برای مردم کوفه و سایر افرادی بود که شاکله
سپاه یزیدی می‌ساختند. از این رو شناخت
و بررسی ویژگی‌های اهالی کوفه و سپاهیان
اموی حاضر در حادثه عاشورا باید مورد
مطالعه قرار گیرد.

به همراه دوستش به حضور امام حسین (علیه‌السلام)
رسید. امام پس از خوشامدگویی، علت حضور
را جویا شد، پس از سلام و آرزوی سلامتی برای
امام گفتند: مردم برای جنگ با شما جمع
شده‌اند! نظر شما چیست؟
امام آیه حسبی الله و نعم الوکیل را قرائت
نمودند.

آن دو برای امام دعا کردند، بعد از اتمام
کلامشان، امام پرسید: چرا به یاری من
نمی‌آیید؟ مالک‌بن نضر داشتن بدهی و
عائله‌مندی خود را بهانه کرد، دعوت امام را
رد کرد و رفت.

ضحاک‌بن عبدالله نیز مشابه جواب
ابن‌نضر را داد، اما برخلاف ابن‌نضر پیشنهاد
بیعت موقت و مشروط خود را در کنار امام
مطرح کرد و شرط بیعت خود را این‌گونه
مطرح کرد: تا آنجا از شما دفاع خواهم کرد که
دفاع من به حال شما مفید باشد، در غیر این
صورت در جدایی از شما آزاد خواهم بود، امام
نیز پذیرفت.

در روز عاشورا، دلیرانه جنگید و امام بارها او
را تشویق و دعا فرمود. هنگامی که یاران امام
حسین (علیه‌السلام) به شهادت رسیدند، نزد امام آمد
و بیعت خود را یادآور شد و امام هم آزادش
گذاشت.

او که اسب خود را در یکی از خیمه‌ها پنهان
کرده بود، پس از اذن امام، سوار بر اسب شد
و در آن شرایط فرار کرد. تعدادی از سربازان به

مسجد
خیمه عاشورایی

”

تا آنجا از شما دفاع
خواهم کرد که دفاع
من به حال شما
مفید باشد

قبل از ورود به موضوع تذکر این نکته ضروری است که این ویژگی‌ها و صفات در همه اهالی کوفه نبوده و حتی ظهور و بروزشان در زمان‌های مختلف به دلایل خاص تاریخی بوده است.

دنیاگرایی و دنیاطلبی

یکی از عمده‌ترین ویژگی‌های مردم کوفه و سپاهیان یزید را می‌توان دنیاگرایی و دنیاطلبی آنان نام برد. ویژگی‌ای که باعث شد بسیاری نه تنها از یاری امام دست بردارند، بلکه در مقابل ایشان صف‌آرایی کنند. همان‌طور که در داستان ابتدایی بیان شد، استدلال یکی از کسانی که امام و جایگاه امام را می‌شناخت، گرفتاری و بدهی دنیوی و عائله‌مندی بیان شد.

حال از انگیزه فرمانده سپاه عمر سعد گوئیم تا آن پست بی‌مقداری که به خاطر انگشت بر انگشت رحم نکرد. البته بخشی از این ویژگی به دلیل ریشه تاریخی شهر بازمی‌گردد. هرچند بسیاری از مسلمانان در صدر اسلام با اهداف متعالی، پیشرفت اسلام و کسب رضای الهی در فتوحات و جنگ‌ها شرکت می‌کردند. اما افراد و قبایل فراوانی هم در کوفه وجود داشتند که با هدف به دست آوردن غنائم جنگی در این جنگ‌ها شرکت می‌کردند.^۱ این روحیه به اخلاقیات سایر مردم نیز سرایت کرد؛ به‌طوری‌که اینان حاضر به از دست دادن دنیای خود نبودند و به محض احساس خطر نسبت به

آن عقب‌نشینی می‌کردند. اگر جایی بهره‌ای از دنیا وجود داشت، فوراً به آن سرازیر می‌شدند و اگر بهره‌ای در میان نبود، آنجا را خالی می‌کردند. این خصیصه‌ای رایج در بین کوفیان شده بود. برخی علت تعداد فراوان بیعت‌کنندگان با مسلم را نیز بر همین دلیل توجیه کرده‌اند؛ زیرا در آن هنگام از سویی به دلیل مرگ معاویه و همچنین خامی، جوانی و بی‌بندوباری یزید و از طرفی دیگر حکومت شام را در ضعف می‌دیدند و از سوی دیگر به علت ضعف فرماندار کوفه او را قادر به مقابله با یک قیام جدی نمی‌دانستند. این دنیاگرایی و طمع برخی از مردم کوفه به حدی بود که با ورود عبیدالله ابن زیاد و وعده‌ها و وعیدهایی که به سران قبائل داد، توانست آنها را وارد جنگ کند.

از همین‌جا به عمق کلام حضرت سید الشهدا (علیه السلام) هنگام ورود به کربلا پی می‌بریم که فرمودند: «الْأَسْءَلُ عَبْدُ الدُّنْيَا، وَالَّذِينَ لَوْعُ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ يَحُوطُونَ بِهِ مَا دَرَّتْ مَعَادِشُهُمْ؛ مردمان بندگان دنیایند و دین مانند امری لیسیدنی بر زبان آنها افتاده است تا هنگامی به دنبال دین می‌روند که معیشت آنها برقرار باشد، اما هنگامی که در امتحان افتند، دینداران اندک خواهند بود».

مدعیان پوچ

در میان کوفیان و سپاهیان اموی صحابه و قاریان فراوانی بودند که خود را در بسیاری از مسائل صاحب‌نظر می‌دانستند؛

شماره ۸
تابستان ۱۴۰۱

با یک سخنرانی
می شد آنها را برای
کاری برانگیخت و
در همان سخنرانی
یا سخنرانی با
فاصله ای اندک عزم
آنان را در همان
عمل فروکش کرد

برمی آیند و می فرمایند: «خدا یا هر چه برای
آنان خیرخواهی کردم، جواب مرا با فریب
دادند و هرگاه آنان را امین شمردم، به من
خیانت کردند».^۴

حضرت مسلم نیز در آخرین لحظات زندگی
خود می گوید: «خدا یا تو خود میان ما و
گروهی که ما را فریب دادند و تکذیب نمودند
و آنگاه ما را خوار کرده و کشتند، حکم فرما».^۵
امام حسین (علیه السلام) نیز در آخرین ساعات
حیات خود فرمودند: «اللهم ان اهل العراق
غرونی و خدعونی»؛^۶ خدای من شاهد خدعه و
نیرنگ کوفیان با من باش.

اهالی کوفه و سپاهیان اموی ویژگی های
دیگری همچون تعصب های قبیله ای،
حرمت شناسی، دورویی و جهل را نیز دارا
بودند که حاصل آن نامردمانی بی مروت
بود که حادثه سهمگین و غمبار کربلا را رقم
زدند.

پی نوشت

۱. هشام جعیت، کوفه، پیدایش شهر اسلامی، ص ۱۲۹.
۲. محمود شریفی و دیگران، موسوعه کلمات الامام
الحسین (علیه السلام)، ص ۳۷۳.
۳. ابن قتیبه دینوری، الامامه و السیاسه المعروف
بتاریخ الخلفاء، ج ۱، ص ۱۲۷.
۴. مختصر کتاب البلدان، ص ۱۷۱.
۵. مسعودی، مروج الذهب، ج ۳، ص ۶۹.
۶. محمود شریفی و دیگران، موسوعه کلمات الامام
الحسین (علیه السلام)، ص ۵۰۰.

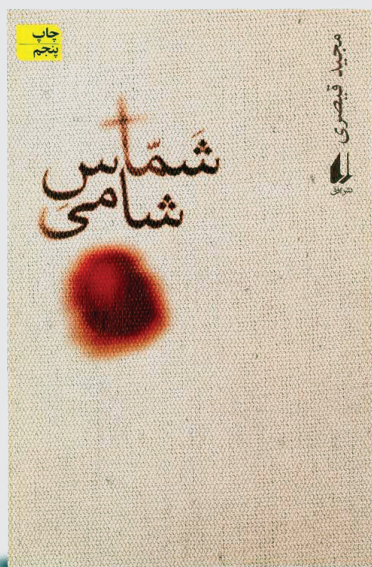
به صورتی که دیدگاه خود را بر هر چیزی ارجح
می دانستند.^۳ نمونه بارز این نوع اجتهاد را در
حوزه های مختلف می توان دید. از تحمیل
حکمت به امیرالمؤمنین (علیه السلام) در جنگ صفین
تا واقعه صلح امام حسن (علیه السلام). این مسئله
آن چنان پررنگ شد که حتی خون امام را
حلال برشمردند و با اینکه می دانستند که
در مقابل چه کسی قرار دارند و نتیجه این
حضورشان چیست، اما بر نگاه غلط خود
اصرار می ورزیدند.

نبود عقلانیت

یکی از خصیصه های بسیار واضح اهل
کوفه و سپاهیان اموی که باعث عدم رسوخ
ایمان در قلبهایشان دانست نبود عقلانیت
و احساساتی بودن آنان بود؛ به طوری که
با یک سخنرانی می شد آنها را برای کاری
برانگیخت و در همان سخنرانی یا سخنرانی
با فاصله ای اندک عزم آنان را در همان عمل
فروکش کرد. نمونه های واضح این اخلاق
را می توان در هجوم برای بیعت با مسلم
یا حمله به قصر عبیدالله ابن زیاد، تنها
گذاشتن مسلم، شرکت در سپاه اموی و گریه
بر اسرای کربلا دید.

فریبکاری و نفاق

از دیگر ویژگی های مردم کوفه بدعهی
و فریبکاری آنان بوده است. این ویژگی
به قدری در آنان نفوذ داشته است که حضرت
امیر (علیه السلام) در مقام شکایت از دست کوفیان

معرفی کتاب شمس شامی اثر مجید قیصری

در مقام یک شمس با او پیش می‌رویم تا پرسش‌های ذهنی خود را شفاف کنیم. این کتاب از نگاه شخصی بیگانه و غیرمسلمان به واقعه می‌پردازد؛ نکته‌ای که حقانیت امر را نمایان می‌سازد و آزادگی را در تفکر و بیان حقیقت بیان می‌کند. درواقع قیصری با انتخاب شمس سعی کرده است واقعه عاشورا را جهان‌شمول کند.

این نکات و قلم بی‌نظیر قیصری در بیان بی‌طرفانه ماجرا از زبان خدمتکاری رومی باعث شد کتاب شمس شامی اثری ماندگار و جریان‌ساز در عرصه ادبیات داستانی کشور باشد و نشان دهد که قصه‌ها خود بیان تاریخ هستند.

در پشت جلد کتاب آمده است: «داستان اگر اجازه ندارد تاریخ را تحریف کند، اما این توان و ظرفیت را داراست که تاریخ را از زاویه نو به روایت بنشیند. گویی که آن را دوباره می‌آفریند. در شمس شامی برهه‌ای از تاریخی مکرر باز هم تکرار می‌شود و هنوز نامکرر است».

مجید قیصری از نویسندگان توانای کشور است که برای ورود به تاریخ زاویه‌ای را انتخاب کرده که می‌تواند ما را به تماشای آن چیزی بنشانند که به آن توجه نکرده‌ایم. این کتاب واقعه محرم سال ۶۱ را از نگاه خدمتکاری رومی به‌نام شمس بیان می‌کند؛ فردی که کنجکاوانه به پرسش برمی‌خیزد و درواقع ما